

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha

Herausgeber: Societad Retorumantscha

Band: 106 (1993)

Artikel: Rapport da las uniuns afiliadas

Autor: Curdin Arquint, Jachen / Deplazes, Gion T. / Scherrer, Carli

DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-235863>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 02.04.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Rapport da las uniuns affiliadas

Societad retorumantscha

Per üna società chi'd ha ün program, chi's basa sülla cuntinuità in quai chi riguarda sias incumbenzas, sun müdadas ed adattaziuns alch chi's sto incleger da sai, uschigliö as vessa magari svelt da chefar cun üna stagnaziun.

La müdada actuala süil chomp da la preparaziun pella stampa, cun oters plets il passagi a l'elavuraziun da texts electronica in nos institut, ha dumandà eir l'on passà ün grond impegn davart da nos cheuredatur, il dr. Felix Giger. Il resultat da seis impegn, chi's po nomnar admirabel, es persvadent e spordscha uossa a la singula redactura ed al singul redatur ün maximum da flexibilità in tuot ils stadis da la lavur da redacziun, perfin pro las correcturas finalas.

Il prüm fascicul preparà in chasa pudarà cumparair d'ürant il prüm trimester dal 1993.

I fa grond plachair al suottascrit da pudair communicar in quist connex cha la Società da Banca Svizra (Schweiz. Bankverein) ha contribui 10'000.— frs. our da seis fuond da giubileum per ans pussibilitar la realisaziun dal proget "preparaziun per la stampa". Nus eschan fich grats al directur Gianin Murk chi ha reagi da prüma innan in möd sten positiv sün nossa istanza e chi ha sustgnü nossa dumonda dal november 1991 in tuots regards. Nus ingrazchain in möd na main cordial eir al directur Fritz Meisser chi'ns ha surdat il schec datà da la fin dal 1992 in ün rom fich simpatic al cumanzamaint da schner 1993. Nus savain da predschar cha quist institut bancari s'ha demuossà uschè avert per üna dumonda our dal chomp da las ciencias umanas.

Daspera s'ha la lavur splajada in möd üsità.

In occasiun da la radunanza generala ha il nouv redatur, il dr. Carli Tomaschett, referi sur da perspectivas in quai chi riguarda monografias süil chomp da l'onomastica, sortind da l'exaimpel dal cumün da Trun. Il referent ha pudü rapportar sur d'ün chomp ch'el ha perscrutà cun acribia preparond sia dissertaziun. A man d'exaimpels tipics ha'l demuossà co chi's po differenziar ed approfuondir il proceder metodic e co chi's po rivar a resultats chi cumpiglian il püt da vista da l'istorgia da l'urbanisaziun. Seis chavazzins metodics pon gnir resguardats sco pussibilitats d'impuls per ulteriuras lavuors süil chomp da l'onomastica.

In sia tschantada d'utuon ha la suprastanza fat bun ün credit supplementar per asgürar la collavur dal prof. dr. Alexi Decurtins pro la redacziun dal BREW d'ürant l'on 1992. La suprastanza ha tut cugnuschentscha cun plaschair cha la chasa editura Octopus a Cuaira - insembel culla Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna - ha reedi l'ouvra

classica da Richard Weiss "Das Alpwesen Graubündens" (1914) sco reprint da l'ediziun originala. L'introducziun da Jon Mathieu elavura ils connexs cul stadi da la perscrutaziun sün quel chomp in quels ons. In vista a seis intent precis ed a sia structura nun esa malavita stat pussibel a la Società Retorumantscha da sustgnair la reediziun cun üna contribuziun finanzia-la.

La lavur da redacziun vi dal Dicziunari Rumantsch Grischun es progredida seguond plan. In tuot sun redigidas var 370 paginas dal custab I (inqualchosetta fin intimus). La collavur da prof. dr. Alexi Decurtins vi dal BREW es statta früttaivla. El s'ha occupà d'üna vart da la furniziun da datas (fuormas dialectalas ed etimologias) our da las cartotecas dal DRG, da tshella vart da las correcturas da las parts redattas.

Il tom 105 da las Annalas es cumparü a temp. El cumpiglia contribuziuns interessantas sur da la lingua e sur da l'istorgia e l'istorgia da cultura dal Grischun rumantsch. Id es güst da far resortir darcheu üna jada la survista bibliografica chi - daspö il 1980 - es inserrida in mincha tom. Ella es da resguardar sco infuormaziun cumpetenta sur da quai chi cumpara in lingua rumantscha o sur dal rumantsch. Nos redactur-assistent, Kuno Widmer, tilla chüra in möd exemplaric.

In numer dals interessents chi vessan jent da tour invista illa lavur chi vain prestada tras l'Institut dal Dicziunari Rumantsch Grischun s'augmanta. Our da quist motiv es nossa redactura Marga Annatina Secchi gnüda incumbenzada da preparar üna broschüra d'infuormaziun sur dal DRG.

Il parsura: Jachen Curdin Arquint

Suprastanza

<i>President</i>	Dr. Jachen Curdin Arquint, Cuaira
<i>Vicepresident</i>	Dr. Arnold Spescha, Cuaira
<i>Actuara</i>	Anna-Alice Dazzi Gross, Cuaira
<i>Cassiera</i>	Genoveva Seger-Arquisch, Vaduz
<i>Assessurs</i>	Dr. Cristian Collenberg, Cuaira
	Rest Luis Deplazes, Rabiis
	Jost Falett, Bever
	Martin Gabriel, Glion
	Rav. Gion Gaudenz, Puntraschigna
	Cristian Joos, Cuira
	Gion Arthur Manetsch, Cuaira
	Dr. Jon Mathieu, Cuaira
	Chasper Pult, Pasqual
	Dr. Stefan Sonder, Cuaira
<i>President d'onur</i>	Dr. Gion Deplazes, Cuaira
<i>Redacziun Annalas</i>	Roman Caviezel, Cuaira
	Rav. Gion Gaudenz, Puntschaschigna
<i>Revisurs da quint</i>	Robert Capaul, Danis
	Chasper Stupan, Cuaira
<i>Dicziunari Rumantsch</i>	Dr. Felix Giger, Cuaira, caporedacziun
<i>Grischun</i>	Marga Annatina Secchi Malfroy, Cuaira, redacziun
	Dr. Carli Tomaschett, Cuaira, redacziun
	Kuno Widmer, Cuaira, redacziun
	Ines Gartmann, Cuaira, documentaziun
	Alexa Arquisch, Cuaira, secretariat
	Dr. Alexi Decurtins, Cuaira

Romania

Radunonza da delegadas/delegai 1990/91

Onn vein nus giu nossa radunonza annuala ils 16 da november a Domat. A quella ein 120 commembers e rodund 40 hosps stai envidai. Dau suatientscha a quels invits han 54 delegadas e delegai e 16 hosps. 17 persunas cun dretg da vuschar ein seperstgisadas, sco era 11 hosps.

Suprastonza, cussegl, secziuns e Ligia Romontscha

La suprastonza ei seradunada a siat sedutas, a Glion, Trun, Domat, Vella e Schluein. La participaziun a nossas sedutas ei stada buna. Nossa gliesta da preschientscha muossa neginas absenzas nunperstgisadas e mo 6 perstgisadas. Danovamein han nies representant ella suprastonza dalla Ligia Romontscha e nies collavuratur regional priu stediamein part da nossas sedutas.

Il cussegl dalla Romania (suprastonza, representant dalla Romania ella suprastonza dalla LR, collavuratur regional e collavuratur subregionals) ha giu sia seduta l'entschatta dil 92 per repassar il program digl onn e tgirar ils contacts cun nos collavuratur subregionals.

Suenter nossas sedutas vein nus informau ton la pressa sco il Radio Rumantsch.

La Ligia Romontscha ha clamau sias delegadas e ses delegai a treis radunonzas. Alla radunonza d'atun, il december 1991 a Cuera, l'entschatta matg en caussa Quotidiana a Cuera ed alla radunonza da stad, il zercladur a Donat. Nossa representanza ei buca adina stada cuntenteivla. Nos 19 mandats ein stai representai mo da 15, 12 e 9 persunas. Donn ch'ei vegn buca fatg meglier diever da nos dretg.

Il cussegl dalla Ligia Romontscha ei seconferius duas gadas. Ils representants dalla Romania, nies suprastont ella LR ed il parsura ein adina stai presents.

Duas gadas ein ils parsuras dallas uniuns cun tgira da territori serimnai en Casa Romontscha a Cuera per discutir cun representants dalla LR la revisiun dil reglament per ils collavuratur regionals.

La Romania da giuventetgna realisescha adina puspei bunas acziuns. Sper la gronda lavur da redeger lur organ, la Talina, ha ella procurau uonn ensemen cun la Giuventetgna rumantscha per l'ediziun dil "Jo" en romontsch. La versiun romontscha ei cumparida avon la tudestga. Quei ei bein bunamein ina sensaziun!

80 Il parsura ha representau la Romania a caschun da pliras occurrenzas.

Romania e Renania

Ils 27 da mars essan nus s'entupai cun la suprastonza dalla Renania alla seduta annuala dallas duas uniuns. El center dalla discussiun ein stadas l'acziun Sagogn, las ediziuns communablas "En stizun" e "Ratuzin" e la damonda d'ina megliera collavur en connex cun il Dun da Nadal dalla Renania.

Il parsura ei staus alla radunonza generala dalla Renania a Castrisch.

Scuntrada e Formaziun

Nus publichein parzialmein era il 7. rapport annual.

Quei dat danovamein perdetga da gronda lavur.

Cuort Ligia Grischa (CLG)

All'entschatta digl on eran nus gest secasai en nossas novas localitads ella CLG. Mo ei muncava aunc empau dil tut: ina vitrina, curunas da cudischs etc., mo oravontut ils daners per pagar igl entir indrez.

Perquei vein nus cuntinuau cun l'acziun da finanzas. Cunquei ch'ei setracta d'ina investiziun en in stabiliment a Trun, quasi amiez la Surselva, vein nus quintau surtut cun "ils nos". Nus vein spluntau gl'emprem tier 15 representants da segiradas, bancas, fatschentas privatas ed instiuziuns regionalas en Surselva, supplicond per sustegn, seigi quei directamein ni urbend ora enzatgei ellas centralas a Cuera. Il success ei staus mudests. Dils adressats han 5 dau sustegn, 2 han detg na e dad 8 havein nus survegni nagina risposta. Per cletg han la Ligia Romontscha ed il Legat Bischofberger decidiu contribuziuns extraordinarias. Dad en tut 27 persunas, firmas ed instituziuns ein 10 segidadas, 7 han detg na e da 10 havein nus udiu nuot. Il total da frs. 31'400.— ei ina summa che lubescha a nus da pagar ils indrezs necessaris pil mument.

Ed igl ei stau neras uras da ver crunas. Tista Murk, Alfons Maissen e sur Felici Maissen han regalau a nus bia bials cudischs, impurtontas ovras. La casa editura Octopus a Cuera ha surschau a nus l'entira Crestomanzia. Per quellas donaziuns generusas nies sincer Dieus paghi. Nossa biblioteca, nies post da documentaziun dat bia lavur, mo fa era veseivlamein prova.

La gruppa LEMO, Ecublens/Morges, in client da nies parsura, ha pagau l'installaziun d'elavuraziun electronica da datas. Era quella mereta nossa renconuschientscha. Medemamein engraziein nus alla firma EDECOM, Glion per ils programs regalai.

Bugen mettein nus a disposiziun quei computer era alla Romania da giuventetgna. Nus essan satisfatgs dad era saver surschar in encarden da nossas localitads ad ella per il labor da fotografias.

Quellas localitads levgieschan la lavur da nies collavuratur regional e lubeschan da tgirar ina stizun da cudischs e musicalias che vegn frequen-

tada bein, che dat dabia lavur, oravontut a nossa gidontra, dunna Celina Hosang-Vinzens, mo che porta era empau daners. Ussa sa la Romania era sepresentar a scolas, autras gruppaziuns ed a singuls che visetan nus.

Fundaziun biblioteca Romania

La malsogna e la mort da sur Giusep Pelican han retardau l'elavuraziun e la costituziun formala dalla Fundaziun biblioteca Romania. Nus eran secunvegna da realisar quella en collavur cun el, il donatur principal.

Igl ei bi d'astgar tgirar ina custeivla biblioteca. Mo la cuntinuaziun cuosta era daners. Ei ha num cumpletar onn per onn las retschas e cumprar las ediziuns novas. Quei duess esser pusseivel senza duvrar daners ordinaris. Perquei encurin nus donaziuns per nossa fundaziun. Ina buna e generusa entschatta ha ant. professor dr. Pieder Cavigelli da Siat a Minusio fatg. El ha fatg a nus in legat da frs. 10'000.—. Nies cordial engraziament era da cheu anora.

Ediziuns

Sco gia menziunau el rapport digl onn vargau vein nus realisau ensemen cul Radio Rumantsch ina cassetta e CD cun ovras da Duri Sialm. Ils 10 da november 1991 ein quellas vegnidadas presentadas a Rueun a caschun da nies concert da beneficenza. Martin Gabriel ha tgamunau quella serada embellida musicalmein dil Chor da dunnauns Aurora, Rueun, dils far-gliuns Scherrer, Trun e dil Trio-Scherzo (Remo Arpagaus, Christian Klucker e Gion Andrea Casanova). Mariano Tschuor ha presentau la cassetta e CD da Duri Sialm.

Tenor decisiun dalla suprastanza duess igl Ischi cumparer la primavera ed il Nies Tschespet gl'atun.

Igl Ischi 1991 vegn ad esser in Ischi special. Ils redactors scrivon: "Il rema ei la Surselva. La Surselva en fotografias veglias (da 1890 - 1930) e fotografias novas. D'interess ei la gronda midada". La lavur ei stada aschi gronda che la realisaziun da quella ovra ha stuiu vegnir spustada sigl october, suenter la redacziun da quei rapport.

Il settember ei cumpariu il Nies Tschespet nr. 63, Sabina ed autras raquintaziuns da Donat Cadruvi. A caschun d'ina sera litterara ha il redactor Silvio Camenisch presentau quell'ovra a Ruschein. Il Chor d'affons dil liug ha fatg il beinvegni musical sut la bitgetta dad Ursula Capaul-Mirer. Las giuvnas solistas, Annalisa Cathomen al clavazin e Rilana Cadruvi, cant, han impressiunau la raspada cun lur presentaziuns beingartegiadas. Talas seradas vegnan frequentadas stupent e dattan a nus la pusseivladad da tgirar contacts cun il pievel romontsch.

Uonn vess giu da cumparer il tierz tom dalla retscha Toni Halter. Igl ei denton aunc buca reussiu alla casa editura Desertina ed a nus da segirar la finanziaziun.

Rumantsch grischun

La fin da november digl onn vargau ei vegniu lantschau en Surselva ina petiziun encunter la pratica vertenta dalla administraziun federala arisguard il diever dil rumantsch grischun. Quella petiziun ha dau da bia da tschintschar e scriver. Deplorablamein ein las reglas dalla fairness buca vegnidadas risguardadas dapertut. Ella pressa han ins schizun legiu d'ina secessiun. La Surselva ha piars bia simpatias.

La Quotidiana

Era l'auter project impurtont ed actual dalla Romontschia, quel d'ina gasetta romontscha dil gi, ha caschunau grondas debattas. A caschun dalla radunonza extraordinaria da delegadas e delegai dalla LR dil matg 1992 ei vegniu informau detagliadamein en caussa. Suenter ina viva discussiun ei curdada la decisiun da surdar quei project ad ina organisaziun purtadra ordeifer la LR.

Autras acziuns

Avon in onn essan nus, ina delegaziun dallas duas suprastonzas da Romania e Renania s'entupai cun la suprastanza communal da Sagogn. Tema da discussiun ei stada la situaziun linguistica el vitg. Nus vein offeriu nos survetschs. Cun satisfacziun vein nus registrau ch'ils responsabels da Sagogn ein stai allerts, revidend la constituiun communal. Quella definescha claramain che Sagogn schai gi sin territori romontsch, prescriba ch'ils protocols dallas radunonzas communalas seigien da scriver el lungatg romontsch e che l'instrucziun en scola seigi da dar entochen la quarta classa spirontamein per romontsch.

Avon las radunonzas da delegadas e delegai dalla LR dil december 1991 e dil matg 1992 essan nus s'entupai cun nossas delegadas e nos delegai per informar els sur dallas tractandas en discussiun.

Buns contacts tgirein nus cun l'Acziun romontscha da Domat. Quella ei s'engaschada uonn oravontut per la cuntinuaziun dalla scoletta romontscha e vid l'organisaziun dils Dis da litteratura 192 a Domat.

Il collavuratur regiunal Carli Scherrer ed il parsura han giu l'ocasiun da presentar la Romania extendidamein a caschun d'intervestas dil Radio GRischa.

Las pusseivladads d'orientaziun ed informaziun sur dalla Romania e da sia lavur han occupau nus. Nus vein elavurau in muossavia per l'infurmaziun publica e preparein in fegl d'infurmaziun.

Igl onn 1996 vegn la Romania a festivar il gubileum da 100 onns. Ei descha da patertgar ad uras vidlunder. Oravontut sedumandain nus ussa, co la historia dalla Romania savess vegnir scretta. Actualmein ei da sclarir co ina collavur cun la LR ei pusseivla. Lezza festivescha ils 1994 ils 75 onns.

Finanzas

La situaziun finanziaria dalla Romania ei gia dapi onns precara. Ils basegns ein carschi ils davos onns, oravontut en vesta allas investiziuns necessarias en nies cneter ella Cuort Ligia Grischa a Trun. Mintga acziun speciala sto era vegnir finanziada separadamein. Uonn essan nus sestentai oravontut da financiar las investiziuns a Trun ed igl Ischi 1991, in numer extraordinari.

Igl emprést dalla Uniun dals Grischs ha bein lubiu a nus da migliorar la liquiditad. Mo ei ha naturalmein era num rembursar quels daners empristai.

Pliras gadas ei vegniu exprimentau davart Romanianas e Romanians il giavisch per in meglier sustegn davart las vischnauncas da nies intschess. (mira aschunta dil quen pg. 30)

Susteniments finansials

Uonn vein nus decidiu las contribuziuns suandontas:

- Romania da giuventetgna
- Giuventetgna rumantscha
- Hades (Angelina ed autras)
- Chor mischedau da Cumbel (scartira da gibileum)
- Editura Desertina Mustér (Da mesa stad)
- Editura Desertina Mustér (Cloms)
- R. Bücheler (retscherca Sagogn)

In memoriam

Da nossa davosa radunonza da delegadas e delegai vein nus nominau dus novs commember d'honor. El decuors d'uonn vein nus stuiu prender cumiau definitivamein dad omisdus.

Ils dus da zercladur ei sur prevost Gion Giusep Pelican spartius ella vegliadetgna da 69 onns. La Romontschia piarda ina persunalitad marcant, in fideivel survient dalla baselgia ed in mudest, denton grond um dalla cultura. El ha gronds merets sco fundatur e tgirader dalla biblioteca romontscha silla Cuort e sco rimnader nunstunclenteivel da hartas da sogn e morts, da cudischs e da tuttas sorts scartiras. Cun gronda enconuschientscha e capacitad ha el promoviu e tgirau numerusas restauraziuns da baselgias en nossas regiuns.

Ils 18 d'uost sederasa la tresta nova dalla mort da Tista Murk. Tista Murk ei sestentaus duront sia entira veta per l'identitad romontscha. Il Jauer ha fatg il gimnasi a Mustér, ha luvrau oravontut a Cuera (Radio e televisiun) ed a Berna (directur dalla Biblioteca populara svizra) ed ein secasaus suenter sia pensiun en Surselva. Il pionier dil Radio e dalla Televisiun romontscha, condundatur dalla CRR e dall'Uniun da scripturas e scripturs

romontschs resta duront sia veta entira in inspiratur dil moviment romontsch. Quei semuossa en sia activitad da schurnalist, bibliotecari, scribent, poet, um dil teater e rimnader da praulas e detgas. Per sia lavur eis el era vegnius distinguius cul premi da radio e televisiun.

Da sia greva malsogna ei vegnius liberaus ils 21 da matg Augustin Maissen. El sededichescha oravontut a studis dalla historia locala, digl art e dallas tradiziuns popularas, dils lungatgs e dallas litteraturas. Mo el publichescha era poesias e novellas. Ina gronda part da sia veta passenta el sco professor da romanistica els Stadis Uni.

In auter che ha viviu biars onns egl exteriur ei staus sur Pius Camenisch da Ladir. En ses giuvens onns eis el s'engaschaus per nossa cultura. El ei staus fundatur e redatur dil Piogn da 1958 entochen 1961. Ils davos onns han ins saviu leger rapports ella pressa sur da sia lavur da missiunari el Peru. El ha bandunau nus ella vegliadetgna da mo 59 onns.

Tut anetgamain ei Conradin Giger spartius ils 30 da settember ella vegliadetgna da 64 onns. Il defunct ei staus in valent scolast ed ei sefatgs meriteivels per la cultura locala e regionala.

Nus selvein ils defuncts en buna ed engrazievla memoria.

Engraziament

Tgi ha buca quitaus ozilgi, en temps da tontas midadas impurtontas quasi sin tut ils secturs dalla veta. Igl onn da gestiun 1992/1992 ei staus cargaus pulitamein era per la suprastonza dalla Romania e per siu parsura.

Las bunas relaziuns enteifer nossa suprastonza han denton levgiu la lavur. Perquai exprimel jeu miu sincer engraziament a mes consuprastonts, a nies representant ella suprastonza dalla LR ed a nies collavuratur regional per la gronda lavur e per il sustegn.

Savens fa mo in cuort e bien plaid, ina pintga renconuschientscha bein e dat anim da cuntinuar. Duront in entir onn dat ei era tals muments. Indispensabel eis ei da saver sefidar da gidonters, sco p.e. da nossa collavuratura en nies center a Trun, da nos redactors da Tschespet ed Ischi, da nos collavuratur subregional e da nos representants ellas differentas gruppas da lavur. Impurtonts ein era ils contacts cun la LR. Il persunal stat adina a disposiziun cun agid e sustegn. A Vus tuts nies sincer Dieus paghi.

Senza perschasiun ed engaschi dil pievel san lungatg ni cultura survivor. Ei dependa pia da biars. E tals dat ei dapertut. Quels che prestan impurtonta lavur culturala ella veta quotidiana. Ch'els cuntinueschien cun lur activitads!

Il parsura: Gion T. Deplazes

Retscherca ellas vischnauncas

La retscherca fatga per incumbensa dalla LR en tuttas vischnauncas romontschas e meins romontschas consista da varga 70 damondas. Las rispostas dattan sclariment davart l'applicaziun dil romontsch en l'administraziun communal, en scola, en baselgia, en posta ed en biblioteca. Ils resultats vegnan valetai da Gion Giachen Furer ed ein era informaziun impurtonta pil collaboratur regional.

Translaziuns e cussegliaziuns

Uffecis, firmas, uniuns e persunas privatas inoltreschen savens texts tudestgs per schar translatar en romontsch. Ei settracta da reclamas, reglaments, tschentaments, brevs e rapports. Lavurs pli voluminusas vegnan tarmessas vinavon al post da lungatg dalla LR. Savens vegn giavischau cussegliaziun per telefon e fax.

Vendita da cudeschs

- ella Cuort Ligia Grischa:
en nossa stizun ei l'entira purschida da cudischs sursilvans exponida. Il menaschi dalla stizun ei confidau a dunna Celina Hosang-Vinzens. Era la spediziun dils Nies Tschespet e digl Ischi vegn preparada e realisada ella Cuort Ligia Grischa.
- vendita ellas vischnauncas:
igl atun ed unviern vargau han acziuns da vendita giu liug a Rueun, Schluein, Sagogn, Falera, Breil, Danis, Lumbrein, Vrin e Cuschnaus.

Carta da tratgas romontschas

Tuttas ustarias e tuts hotels dalla Surselva han retschiert la nomenclatura necessaria ed exempels concrets per far ina carta da tratgas romontscha. Tscheu e leu ei quella gia realisada. Las experientschas dils ustiers ed hoteliers ein fetg positivas.

La biblioteca dalla Romani

Dapi che la Romania ei da casa ella Cuort Ligia Grischa a Trun sestentein nus da cumpletar nossa biblioteca. Ils emprems documents dil romontsch sursilvan ein exponi en ina biala vetrina. Tuttas retschas e periodicas sursilvanas ed ils auters idioms ein medemamein exponidas ed accessiblas alla publicitad.

Sedutas e rapports

Mintga meins sentaupan ils collaboraturs regionals a Cuera en Casa Romontscha. Els rapportesch, secusseglan e retscheivan incumbensas. Era dallas sedutas dalla Romania separticipescha il collaboratur regional. El informescha e scriva il protocol.

Broschura: En stizun

Ell'ei sin ruca. Adressada eis ella a persunas che han empriu ni emprendan romontsch ed a tgi che vul profundar las enconuschientschas dil romontsch. La broschura cuntegn nums frequents dalla mazlaria, pasternaria, stizun da victualias, drogaria, stizun d'electro, cascharia e papetaria. Ella vegn derasada ell'entira Surselva romontscha.

PLACI, in giug religius

Giovanni Netzer da Savognin ha scret in giug religius. El se basa sin la historia da sogn Placi e sogn Sigisbert. Jeu hai cumponiu la musica per quei giug. El vegn representaus il november 1992 a Savognin ed a Mustér.

Per finir

Jeu engraziel alla suprastonza dalla Romania, alla LR ed a dunna Celina Hosang per la confidanza e la buna cooperaziun.

Carli Scherrer, collavuratur regiunal

Suprastonza

President

Viceparsura

Administratur

Assessurs

Gion Tumasch Deplazes, Domat

Gion Antoni Derungs, Cuera

Giusep G. Decurtins, Falera

sur Gion Martin Pelican, Sagogn

Remo Arpagaus, Laax

Publicaziuns

Ischi annual

Tschespet

redacturas:

Anita Mazzetta, Cuera

Marietta Tuor, Cuera

Uniun dals Grischs

Tschantadas

Dals prüms lügl 1991 fin als prüms lügl 1992 s'ha radunada la suprastanza 9 jadas per evader 133 tractandas. Davent dals 11 december 1991 sun güdas guidadas quistas tschantadas da la nouva suprastanza.

Decasteris

Ils decasteris sun scumpartits seguaintamaing:

Nina Dazzi, vicepresidente: ediziuns, scoula, scoulinas;

Maria Sedlacék, chaschiera: finanzas, contact cun associaziuns regiunalas;

Monica Menig, actura suppleanta; contact cun cuvis;

Romedi Arquint, assessur: ediziuns, mez da massa;

Claudio Chiogna, assessur: turissem, Chesin Manella;

Robert Giacometti, suppleant; contact culs cumüns, politica, economia publica;

Renata Bott, presidenta, ediziuns, SFL, cuvis, baselgias, contacts generals.

Chesin Manella

Nossa administratura, Ursula Willy, maina la butia da cudeschs cun plaschair ed ingaschamaint. Quai ha natüralmaing ün'influenza positiva sün tuot la gestiun da la butia. Per tuot sia lavur ingrazchaina cordialmaing. La "Libreria ambulanta", cun la vendita da cudeschs da cumün a cumün ch'ella fa cun l'agüd da nos collavuratur, es fingià bod dvantada tradiziun. In quista maniera as voul preschantar davoman la gronda sporta da cudeschs in tuot ils cumüns da l'Engiadina e da la Val Müstair.

Publicaziuns

1. Chalender Ladin

Cun quist numer sortirà fingià il quart Chalender Ladin edit da Nicolò Men Gaudenz. Per la part d'art pissera Annetta Gmür-Ganzoni. Eu nu vögl manchantar d'ingrazchar ad els per la buna lavur eir in quist lö. Ün grazcha fich va eir a tuot quels chi contribuischan cun lur artichels a la buna reuschida.

Il Chalender Ladin es gnü preschantà quist on pro ün'exposiziun a Soloturn, chi staiva suot il motto: Il chalender sco mez da lectüra. Nos chalender ha chattà bun'accoglientscha eir in terra tudais-cha.

2. *Dun da Nadal*

La nouva redactura dal Dun da Nadal, Chatrina Urech-Clavuot, ha edit per la prüma jada quist periodic. Quist s'ha preschantà in ün nouv büschmaint. El es gnü illustrà dad uffants ladins. A la redactura ed als pitschens gronds artists ingrazchaina cordialmaing.

3. *Otras publicaziuns*

- “Las ouvras da Men Rauch” sun surdattas a la stampa.
- Cudesch da pops “Jonathan, il dedectiv”. trad. dad Ida Depeder
- “Meis prüm dicziunari” in vallader gnarà preschantà prosmamaing. L'Uniun dals Grischs surpiglia üna part da l'ediziun da la Lia rumantscha.
- “La famiglia crescha” es miss in vallader dad Ernesta Mayer. L'UdG surpiglia üna part da l'ediziun da la LR e pissera per la vendita in terra ladina.
- “Chanzunettas e versets per noss pitschens” as nomna ün cudesch cumpilà d'ün pèr muossadras e d'ün mussader. L'UdG ha proponü a la LR dad edir quist cudesch in vallader ed in puter e sustegna quist'ediziun cun 10'000 francs.
- L'Uniun dals Grischs sustegna otras publicaziuns privatas cun 10% süll'offerta da stampa. Quist on es quai stat pel cudesch “Peider sbarüffo(à)” reedit in puter e vallader da la Stamparia engiadinaisa; pel comic “Jo” ediziun da “L'Uniun da giuventegna rumantscha” e pel cudesch da poesias “Sulai e sumbriva” dad Alma Denoth.

4. *Oters sustegns*

- A la “Fundaziun Planta”, il sustegn üsità pels cuors da rumantsch.
- Al “Cor viril da Samedan”
- Al “Rudè da chant”
Sustegns sumgliaints a quists duos accordescha l'UdG be in cas specials.
- Nus sustgnain a tuot las secziuns da l'UdG chi organiseschan festas localas da l'Uniun dals Grischs.
- A la secziun da l'UdG da Cuaira vaina acconsenti ün sustegn per la rapreschantaziun dal teater da la gruppa da Scuol.
- Implü sustgnaina las bibliotecas cun exemplars da nossas ediziuns seguaintamaing: Pro l'avertüra da bibliotecas surdaina da tuot nossas ediziuns ün exemplar gratuit. Plü tard pon las bibliotecas retrar quellas per 50% rebass e las ediziuns estras a predsch favuraivel.

5. *Vocabularis idomatics*

Proget, ediziun e finanzaziun dals vocabularirs in puter e vallader sco eir i'ls oter idioms, sun uossa gnüts surtuts dal Departamain d'educaziun

dal chantun Grischun. Quists vocabularis pratics vessan da servir surtuot in scoula ed eir per l'adöver da minchadi. Cun la lavur da redacziun es gnü incumbenzà Gion Tscharner.

Il collavuratur regional

Il collavuratur Jacques Guidon ha tut part a tuot las sezzüdas da suprastanza ed ans ha sustgnüts cun pled e fat. Grazcha fich ad el. Dürant il decuors da quist on es nos collavuratur gnü onurà cul premi da la "Fundaziun per promover la cultura occidentala". Nus til gratulain cordialmaing ed eschan superbis e grats da pudair giodair in nos ravuogl da lingua e cultura il sustegn d'üna persuna uschè cumpetenta.

Teater

Nus pudain constatar cun satisfacziun e plaschair chi vain giovà bler a teater e quai da las gruppas localas da teater e dad otras societats.

Quista stà pudarana giodair ün evenimain special da nos teater popular, il gö liber "L'iral", a Scuol. Autur e redschissur dal toc es Jacques Guidon. Per cha quist'ouvra culturala possa gnir realisada, ha decis la suprastanza da l'UdG da surtour ils cuosts per lavuors cha'l collavuratur ha - in cas special - da surdar a terzas personas. Uschè sarà garantida la cuntinuaziun da la lavur dal collavuratur regional.

Cuors

Il cuors da chanzlists sco eir il cuors intensiv da rumantsch a Scuol sun darcheu gnüts realisats da Jacques Guidon ed han gnü ün bun esit.

La Scuntrada e Fuormaziun Ladina sta suot il presidi da nos collavuratur. In Engiadina vegnan organisats ils cuors da la SFL da Flurina Raschèr-Janett, chi maina uossa eir il secretariat. La Val Müstair e Bravuogn han lur manaders autonomi. Quists cuors sun sgüramaing d'vantats da gronda portada per la scolaziun da creschüts.

Magistra ambulanta

Duonna Rosina Vonzun ha uossa lavurà ün on sco magistra ambulanta in Engiadin'Ota. Quists cuors sun gratuits ed han il böt principal da far cuvaida als genituors da linguas estras d'imprender rumantsch a favur da lur uffants chi cumainzan la scoula.

Ils cuors sun gnüts realisats a Segl, Champfèr, San Murezzan, Puntraschinga, La Punt e Zuoz. Duonna Rosina ha savü inchantar als partecipants, uschè cha quista lavur e sporta cuntinua eir l'on chi vain.

Sguard inavo da la presidenta sün quist mez on d'uffizi

Eu sun statta preschainta pro diversas occurenzas in Engiadina e Val Müstair. Telefonats e correspundenza toccan pro'ls contacts generals. Eu

sun eir statta a tuot las tschantadas da la LR.

A meis avis es nossa lavur da mantgair e da promover la lingua e cultura sün buna via, premiss cha mincha singul, dal plü pitschen aint il pövel fin sü pro'l plü ot da la regenza, as lascha guidar dad ün spiert da solidartà e da toleranza chi premetta da sieuer cun persvasiun la via invers böts üsitats ed invers quels innovativs.

A la fin da meis rapport vulesse eu ingrazchar a mias/meis consuprastant(a)s pel sustegn e la buna collavuraziun, sco eir a magisters, a ravarendas, als cuvis, als cumüns ed a tuot quels chi'ns han sustgnüts finanziel- o moralmaing in ün o l'oter möd.

La presidenta: Renata Bott

RAPPORT DAL COLLAVURATUR REGIONAL

I nu dà megladra cumprova per la fùgia dal temp co ils rapports dal di, ils rapports mensils ed annuals. Apaina es fat ün, sto gnir fat il prossem. Quists rapports sun plüchöntschi üna descripciun da la lavur dal di, dal mais o da l'on, co üna cronica d'evenimaints o da fats, chi muossessan resultats. Ils resultats nu sun nempe da pertschaiver uschè facilmaing, tantplü chi nu sun al mumaint adüna concrets. Bainschi as vezza minchatant eir ün esit.

Per descriver il möd da mia lavur vögliu citar a Clau Solèr chi disch: "L'interrupziun es la normalità da mia lavur". Quai vuol dir cha p. ex. il fil da telefon taglia fich suvent il fil cotschen chi vess da passar tras üna lavur. Ma quist möd da lavurar es natüralmaing dat.

Scoula

Scoulina: Il cuors tradiziunal per las mussadras/pel mussader da l'intschess ladin ha gnü lö als 4 november 92 a Zernez. Il tema es stat: "Introducziun illa psicomotorica e terapia psicomotorica". El es stat eir quista jada suot l'insaina dals cuors obligatoris dal Dep. d'educaziun ed es dimena gnü frequentà da tuot las mussadras e dal mussader.

Scoula populara: Quai chi'm manca es il contact cun la magistraglia. La megladra occasiun per mantegner il contact füess mia participaziun a la Conferenza Generala Ladina, ma il termin da quella collidescha adüna cun la radunanza da delegats da la LR. Mias istanzas in scrit vegnan bainschi trattadas, ma i nun han l'effet vuglù.

Cumischiun "Vischnauncha e scoula": Quista cumischiun tschercha pussibilitats da gnir cul rumantsch chi'd es isolà illas scoulas oura aint illa vita publica da las vischnaunchas da l'EO.

Scoula commerciala: A chaschun dals examens finals da giarsunadi n'haja funcziunà sco examinatur ed expert. Implü n'haja corret las lavuors d'examen e pudü constatar cun gronda satisfacziun, cha l'instrucziun da rumantsch porta bun früt.

Malavita n'haja eir stuvü constatar cha quista instrucziun indispensabla nun es brichafat garantida per l'avegnir.

Scoula industrial: Mias intervenziuns pro'l recter e pro'l cussagl da la scoula han intant miss in movimaint alch. I fan "lur pussibel"!, quai chi'd es bler massa pac.

Be ün'intervenziun rigurusa davart dal BIGA, dal Dep. d'educaziun GR e da la LR pudess però avair success.

Rumantsch per la puraglia: Sün intimaziun dal pres. da la Pro Engiadina Bassa n'haja fat ün proget per ün cuors da rumantsch per paur(a)s. Il Dep. da l'economia GR salüdess e sustgness eir finanzialmaing ün tal cuors. Il cuors vain scrit oura al cumanzamaint dal 1993 pels 28 schner even. 4 favrer 1993.

Scolaziun da creschüts

Eir il 1992 ha la SFL (Scuntrada + Furmaziun Ladina) preschantà ün program da cuors e da referats ampel e zuond varià.

La partecipaziun als arrandschamaints es variabla ed incalculabla. I füss bainschi giavüschabel, scha l'affluenza s'augmantess amo.

La collavuraziun cun la Società da mansteranza e da commerzi da l'EB e cun l'Institut otalpin a Ftan s'ha verifichada eir quist on.

La spüerta da cuors e referats da la SFL in EO es plüchöntschna. Ella as drizza davo la dumonda. La VHOE (Volkshochschule Oberengadin) ans fa üna gronda concorrenza. Ella es uschè bain situada (finanzialmaing), ch'ella po finar referent(a)s da gronda stima.

Ils cuors d'assimilaziun chi vegnan organisats dals cuvis in collavuraziun cun la SFL in blers cumüns han ün vaira bun esit.

La populaziun da lingua tudais-cha i'ls cumüns s'augmainta dad on in on. Blers da quels chi vegnan nanpro chattan in quella cella tudais-cha avuonda persunas da contact, tant chi nun han plü il bsögn e la motivaziun dad imprendier rumantsch.

Mias intervenziuns pro autoritads e pro societads da far adöver dal rumantsch a bocca ed in scrit han massa pac success, cumbain ch'eu tillas spordsch adüna meis servezzan da traductur per lur publicaziuns.

Il 7avel cuors annual da rumantsch per chanzlists e per nuders d'organisaziuns regiunalas ha gnü lö als 13 november 92 (19 participant(a)s chi han demuossà ün grond interess).

Il 4. cuors intensiv da rumantsch cun program cultural supplementar a Scuol ha gnü lö dals 23 - 31 lügl 1992 (48 participant(a)s in 6 classas da prestaziun).

Il 1. cuors intensiv da rumantsch cun program cultural supplementar in Val Müstair ha gnü lö dals 24 - 28 avuost a Sta. Maria (15 participant(a)s in 3 classas da prestaziun).

Eu am n'ha participà (sco rapreschantant da la LR) a tuot las tschantadas da la suprastanza centrala da l'Università populara svizra AUPS/VSV ed a la radunanza da delegats a Schaffusa (27/28 nov. 92).

Ediziuns

Preparaziuns da manuscrits per la stampa, istanzas per subvenziuns, correctura da manuscrits e da binderas da stampa sun üna da mias incumbensas vaira extaisa.

Quist on am n'haja occupà seguond meglder "savair e pudair" cun l'ediziun "Ouvras" da Men Rauch. La chatscha sforzada chi'd es gnüda fatta a quell'ediziun es cuntschainta. Ella m'ha preoccupà fich.

Da che ediziuns chi's tratta uschigliö as poja relevar dal rapport annual dal president o da la presidenta da l'UdG.

Teater

La Tribüna valladra chi d'eira gnüda fuondada avant ün on ha inscenà la stà passada il gö liber "L'iral" sün Plaz a Scuol. L'esit da quista produenziun da teater es fauint cuntschaint. A meis avis es quist arrandschamaint stat üna stupenda animaziun culturala. El ha reuni in bun'abinanza actuors da tuot ils cumüns da l'EB (resalv Guarda).

Eu intimesch da giovar a teater i'ls cumüns, ed eu güd pro la tscherna da tocs. Sün giavüsch e sch'eu nu chat traductuors capabels, fetscha eir üna o tschella traduciun.

Schi'd es stat mez e pussibel suna stat a tuot las rapreschantaziuns da teater i'l intschess ladin.

Partecipaziun a las tschantadas da la suprastanza da l'UTP (Uniun da teater popular GR).

Ulteriuras activitats

- Preschentscha a las radunanzas da la suprastanza da l'UdG cun vusch consultativa e contact culs cuvis. Instrucziun dals cuvis a chaschun da la radunanza annuala dals cuvis chi ha gnü lö als 26 avuost a Zernez.
- Cusgliader in dumondas da cultura in general
- Intervenziuns in cas chi nu vain resguardà il rumantsch
- Traducziuns e correcturas
- Referats e votums per conferenzas da magisters o classas da la Bassa (eir instrucziun da rumantsch sün giavüsch e cunter pajamaint)
- Audienzas a mediums da massa: schurnalists, collavuratuors da radio e televisiun

- Acts da preschentscha e collavuraziun, p. ex. a l' "Ideenwerkstatt - Engadin 2002" (9/10 october a Puntraschigna). Mias tentativas da tematisar eir il rumantsch per la vista i'l avegnir da l'EO sun gnüdas bloccadas be da pais...!
- Act da preschentscha eir a l'EBEXPO.
- Collavuraziun illa grupp "cultura e lingua" pel nouv concept da svilup da l'Engiadina Bassa. Postulà masüras rigurusas pel mantegniment dal rumantsch.
- Recensiun da las publicaziuns da l'UdG
- Improvè d'intretschar barats culturals sur cunfins. Prüm arrandschamaint: Eu n'ha tgnü ün referat sün giavüsch dal Kulturausschuss da Prutz ("Die Sprache unserer Engadiner Nachbarn).
- Partecipaziun al inscunter "Minoritats" in Val Badia (6 - 9 oct. 1992)
- Lavur pel film televisiv "L'ierta rumantscha" - intschess ladin
- Vaira gronda lavur per la STATISTICA (LR) plü valabla co quella ufficiala davart la situaziun dal rumantsch i'l intschess ladin.
- Collavuraziun i'l Chesin Manella (administraziun da l'UdG).

Jacques Guidon, collavuratur regional

Suprastanza

<i>Parsura</i>	Renata Bott, Tschierv
<i>Vice-parsura</i>	Nina Dazzi, Zuoz
<i>Chaschiera</i>	Maria Sedlacek, Sent
<i>Assessuors</i>	Romedi Arquint, Cinuos-chel Claudio Chiogna, Samedan
<i>Suppleanta ed actuara</i>	Monica Menig, Scuol
<i>Suppleant</i>	Robert Giacometti, Lavin
<i>Revisuors da quint</i>	Silvia Steiner, Ardez Schimun Lemm, Zouz
<i>Publicaziuns</i>	Chalender Ladin Dun da Nadal
<i>Redactuors</i>	Nicolò M. Gaudenz, Scuol Chatrina Urech-Clavuot, Samedan

Administraziun e deposit da litteratura:

94 Chesin Manella, Schlarigna: Ursula Willy, Zuoz

Renania

La Renania â cuntinuo cun las sias lavurs ascheia sco igls ons passos, schagea c'ign sto schar valer c'igl drova blear optimissem a bleara energieia da s'angaschar an favur digl rumàntsch, sch'ign veza, co la germanisaziùn progredescha, malgro las nossas staintas. Igl teritori da la Renania e an que gro egn digls ple periclitos: Ign patratgi ved igl regress digl rumàntsch an Tumleasta, an Val Schons, mo ear a Flem ad an la Foppa; da la Mantogna dafora gnànc e discussiùn.

La difficultad da catar mussadras, surmestras a surmesters par las nossas scolas e davanto ànc ple acut. Nus vagn egn triep vischnàncas, c'ân ancuretq mussadras rumàntschas a surmesters rumàntschs, mo sainza suzcess. Cun fetg grànd displascher eassan parquegl vagnieus a saver, c'igl cunzegl da scola da Flem â stuieu sistir ad interim l'instrucziùn da rumàntsch, suainter c'i vevan ancuretq adumbaten egn/a suzcessur/a par duna Marcellina Casanova, c'â stuieu bandunar la plaza amiez igl on da scola parveda raschùns da sanadad. Nus speragn, c'igl cunzegl da scola da Flem interprendi tut igl pussevel, c'igl possi vagnir cuntinuo cun quell'instrucziùn igl atun vagnaint.

Ple legrevel e'gl, ca las nossas uniùns culturalas sadeditgeschan adegna puspe a gl teater rumàntsch. Nus prandagn qua la caschùn d'angraztgear ad ellas par lur promoziùn linguistica cugl mied digl teater. Igls madems marets ân ear igls noss cors, ca tgiran igl tgànt rumàntsch.

Las activitads da la suprastànza

La suprastànza da la Renania â salvo 9 sasidas durànt igl on passo. Ella â gieu da tractar radund 50 fatschendas. Las ple impurtàntas en stadas las savundàntas:

- La midada da concept digl Dun da Nadal: Siond ca la vendita digl "Dùn da Nadal" e rezessiva d'egn pèr ons annà, e la Renania stada sfurzada da prender masiras. Graztga a l'iniziativa digls redactors e'gl sto pussevel da midar tant format a concept da que organ par giuvenils. Malgrad la buna lavur da la redacziùn, e la vendita da tal ear quest on puspe ida anavos.
- Parscrutaziùn da l'integraziùn a Sagogn: La Renania â sustanieu practicameintg a finanziameintg (frs. 2000.–) igl project da duna Regula Bücheler c'â intercuretq las raschùns ad igl grad d'integraziùn da glied da lungatg easter a Sagogn.
- Problems finansials da l'ediziùn digls organs: Igls suprastànts ân gieu da prender notiztga digl augmoint digls custs par la stampa digls

organs renanians. Savund la Stampareia Bischofberger amportan las expensas da producziùn par la Casa Paterna/La Pùnt radund 200'000 frànchs. La stampareia sapartizipeschi cun radund 40'000 frànchs da que defizit, siànt c'igl retgav digls inserats segi ear tschasso da maniera eclatànta.

- Igl prezi digl "Calender per Mintga Gi" â stuieu vagnir augmento da frs. 8.- a frs. 10.- par cuvierer igls custs da producziùn.
- Hanspeter Meiler e vagnieu ligieu sco respunsavel da las ediziùns.
- Posiziùn an tgossa rumantsch grischun: La suprastànza da la Renania â prieu posiziùn publica an la dumonda da l'aplicaziùn digl rumantsch grischùn, constatànd, c'igl rg lubeschi agl rumantsch da penetrar an domenas novas , c'el basigni par prosperar. Egn lungatg stotgi easser bùn par exprimer tutas situaziùns novas da la veta moderna, quegl segi me ple pussevel da cuntanscher cun egna variànta screta, da la quala igls idioms possian alura saprofitar.
- Prescoleta sen la Muntogna da Schons: La Renania sustegn igl project da la prescoleta sen la Muntogna sura - sviluppo digl colavuratur regional an cunlavor cun l'Uniùn da scoleta Muntogna da Schons - cun egna cuntribuziùn da fr. 1'500≈.
- Cumembrànza a la "Pro Svizra rumantscha": La suprastànza dezida ca la Renania de davantar cumembra da la sozietad purtadra da la "Quotidiana" futura.
- Cumembrànza a "Uniùn an favur digl spazi cultural da las Veiasmalas": La suprastànza dezida ca la Renania de davantar cumembra da quell'uniùn, par c'igl rumantsch vigni ear risguardo da quella sco fenomen cultural da questa regiùn.
- Assimilaziùn a Donat: La Renania cundearscha egna cuntribuziùn da frs. 1000.- an favur da l'instrucziùn d'unfànts da lungatg easter a Donat.
- Chor Ligia Grischa: La Renania sapartizipescha da la coproducziùn d'egna CD/MC digl cor viril "Ligia Grischa".
- L'instrucziùn digl rumantsch sutsilvan agl seminari da mussadras: Savund las infurmaziùns avànt màn vean igl rumantsch sutsilvan betga promovieu fetg agl seminari da mussadras da Cuir. Par sclerir dumondas an que conex e la suprastànza s'antupada cun la manadra, duna Heidi Derungs-Brügger, ca relata da las difficultads an conex cugl sutsilvan, ca segian savund ella d'atribuir me agl pintg diember da scularas sutsilvanas. Que diember pussevlandeschi betg egn'instrucziùn equilibrada.
- La scolaziùn da carschieus an Sutselva: Igl curs da rumantsch an Sutselva sco ear igl diember digls partizipànts da tals ân cuntanschieu egn diember mudest. Igl e betga sempel da radember partizipànts, anzi gest aschi difficultus ègl da catar manadras a manaders da curs c'en qualifitgieus.

– Scuntrada 94:

La suprastàntza da la LR â dezidieu da salvar la Scuntrada 94 segl antschies da la Renania. La suprastàntza da la Renania â benevento quell'intenziùn, proponànd da salvar quella an Val Schons. Egna santupada cun delegos da las vischnàncas a da las uniùns da Schons â dantànt revelo, c'igl fuss betga pussevel da surpender l'organisaziùn da quella igl dacurs da la stad, par l'egna parveda la mancàntza da colavuraturs a par l'otra parquegl c'igls pocs hotels a disposiziùn en gea ocupos da vacanzadurs digl bogn da cura.

– Conferenza d'ortografea sutsilvana: La suprastàntza â safatschando cun l'orotgrafeia an conex cun l'ediziùn digl nov pledari sutsilvan. Par schliar problems an que conex â la suprastàntza fixo igl prozeder. (Varda pagina 100)

Plenavànt â la suprastàntza da la Renania tracto 10 dumondas da sustegn. Ella â cunzedieu cuntribuziùns par las suandàntas ovras near ocurenzas:

- an favur da l'instrucziùn da rumàntscha an la scola da Donat
- an favur da l'ediziùn "Jo", egn comic instructiv, edieu da cuminàntza da la "Giuventetgna rumantscha" a da la "Romania da giuventetgna"
- an favur da la prescoleta sen la Muntogna da Schons sura
- an favur da l'ediziùn digl "Evangelì tenor Marcus" da la Plev da Donat
- an favur da l'ediziùn dal cudesch "La chasa gronda ed autras" da Gion Caviezel
- an favur da la "Cursa da Schons" a da la "Cuorsa populara Pez d'Artgas/Vuorz"
- ad an favur digl film "La Rusna pearsa" da Dino Simonett.

Radunàntza generala

La tearza radunàntza generala â gièu liac igls 4 d'avregl a Castrisch. Egna curàntegna da cumembers da la Renania ân sarandieu an Foppa par cundezider las nossas fatschendas. La radunàntza generala e vagnida introdutgeada digl tgànt digl cor d'unfànts digls da Castrisch, sut la direcziùn d'Annamaria Schlosser e dad Elsi Jemmi. Sear Theodor Bertogg â benevento la raspada an num da las autoritads da Castrisch.

Igls radunos ân gièu da schliberar las fatschendas ordinarias a da dar lur cunsantimaint a la proposta da la suprastàntza partutgànt igl artetgel 1 digls statuts da la Renania.

Da las fatschendas ordinarias ân do da discussiunar igl rendaquent ca seara pigl on da gestiùn 91 cun egn defizit da frs. 24'466.75. Graztga agl augmaint da las cuntribuziùns da la LR an favur da la CP/LP preveza igl

preventiv pigl on proxim me ple egn mànc da 5'250 frànchs.

Igl artetgel 1 digls statuts da la Renania e vagnieu sutamess par la tearza geada ad egn radunàntza generala da la Renania. Que fatg damussa la brisàntza da que artetgel, ca e d'atribuir a la difficultad, co zircumscriber igl antschie d'activitad da la Renania. Suainter me egn curta discussiùn aprova la radunàntza la proposta da la suprastàntza ca dischmeta igl criteri cunfessiunal per zircumscriber igl territori da la Renania, ca vean numno savund igls nums geografics da vischnàntcas a valadas.

La radunàntza aprova ear igl augmaint da las cuntribuziùns anualas da la Renania ca muntan ad 1 frànc par avdànt da las vischnàntcas politicas a frs. 40.–, 80.– ni 120.– par las plevs, tut tenor cumembers.

Igl giast da la radunàntza e sto igl linguist dr. Clau Solér c'â relato sur da la muntada digl rumantsch grischun. Igl imens basegns da comunicaziùn d'oziglgì fetschi nezessari ch'ìls Rumàntschs setgan disponer d'egn lungatg da scartira modern. La Rumantscheia basegni egn lungatg ca servi sco prisol, sut igl qual tuts tgatian lartg.

Blears cumembers da la Renania ân fatg part da la serada digl Chor mischedau da Castrisch c'â do egn concert da cuminàntza cugl Chor viril Alpina da Flem. La gruppa da teater da Pitasch â divertieu igls preschaints cun la sia cumegia.

Ediziùns

La Renania â sustanieu l'ediziùn da l'ovra "La Chasa blaua ed outras" da Gion Caviezel d'Andeer.

La redacziùn digl nov pledari sutsilvan, redigieu da Gion Kunfermann a Curò Mani, progredescha sco planiso, da maniera c'ign sperescha, ca lez segi prunt antoc'igls 1995.

La suprastàntza da la Renania â repondero l'ediziùn da las ovras da dr. Giuseppe Gangale. Mo egn'ediziùn cumpleta da las sias ovras vean betga racumandada digls experts an tgossa, siànd anqual ovra pletost me egn skizza.

La Renania â edieu an furma da brochura igls referats salvos a caschùn da la Sinoda 92 a Donat.

L'ediziùn da las poeseias da Gion Battaglia stat sen ruca.

Siànd ca la Renania dispona betga ple d'egn/a vandider/dra da cudeschs, vean quella lavur fatga ad interim digl colavuratur regiunal.

Igls ravugls rumàntschs

Las secziùns da la Renania: igl "Ravugl Rumàntsch d'Andeer", la "Cuminonza Romontscha da Trin" ad igl "Comité Romontsch da Flem" ân mess ad strada lur atgnas activitads an favur digl rumàntsch. La Renania sustegna lur activitads cun mieds finansials ad agid organisatoric antras igl colavuratur regiunal, scha quegl vean giavischo.

An que conex angraztgainsa a sear Gion Christ Demarmels, Carl Caflisch ad a sear Hanspeter Meiler par lur angaschamaint.

A la testa da la "Cuminonza romontscha da Trin" â'gl do eгна midada: Sear Carl Caflisch e davanto suczessur da ser Ulrich Caflisch. An que conex prandainsa fetg bugent la caschùn da manzunar igls grànds marets da ser Caflisch par la promoziùn digl rumàntsch a Trin, siànd el igl fundatur da la nossa secziùn da là. Nus admetagn igl nos ple sinzer angraztgamaint ad el par las sias fadeias a pigl sieus angaschamaint instancabel an favur digl rumàntsch a Trin. Nus speragn cun el ca quellas siareschian igl mantegnemaint digl rumàntsch a là.

Las cumissiùns da la Renania

Las cumissiùns stablas en:

- la Cumissiùn La Punt (parsura: Johann Clopath, Trin)
- la Cumissiùn Casa Paterna (parsura: Johann Clopath, Trin)
- la Cumissiùn Fatscha da nos vitgs (parsura: Carli Scherrer, Trun)
- la Cumissiùn Scolaziùn da carschieus an Sutselva (parsura: Regina Fravi-Dolf, Farden)

Las cumissiùns ân betga svilupo egn'actividad remartgevla igl dacurs digl on passo.

Organs

Igls organs da publicaziùn en cumparieus an furma usitada a sainza interrupziùn. Nus lagn betga mancantar la caschùn d'angraztgear agls – noss redactors a colavurators, an spezial a:

- duna Emmi Caviezel da Cuira, redactura digl "Dun da Nadal"
- sear Christ Casper Dolf da Vargistagn, redactor digl "Dun da Nadal"
- duna Normanda Fehr d'Andeer, cunredactura digl "Dun da Nadal"
- ser Martin Fontana da Favugn, redactor digl "Calender par mintga gi"
- sear Paul Frigg da Preaz, cunredactor digl "Dun da Nadal"
- sear Augustin Manetsch da Mustér, cunredactor digl "Dun da Nadal"
- ser Jacob Michael da Sagogn, redactor digl "Calender par mintga gi"
- sear Manfred Veraguth da Vuorz, redactor da la CP/LP

La Renania e stada leada, c'igl e reussieu d'angaschar an la persùna da Manfred Veraguth da Vuorz, egn giuven sco redactor nov da la CP/LP. Las difficultads d'antscheata, c'earan da prever, en capevlas. Sear Veraguth e vagnieu da migliorare talas, surtut graztga agl agid exemplaric sear Johann Clopath a sear Sep Item a graztga a la cumissiùn CP. La part sutsilvana da la nossa giaseta vean dantànt tgirada megna poc bagn. La nossa sprànza, c'igls noss fidevels ligiders a corespundents vignan a sustaner el, scrivànd cuntribuziùns davart ocurenzas ad aranschamaints an lur cuntorn e ear betg ida an vigur digl tut, ascheia ca nus stuagn constatar cun malaveta a

displascher, c'igls abunamaints da la CP/LP en puspe tschassos igl dacurs digl on passo. Ear igls abunamaint digl "Dun da Nadal" en tschassos puspe par radund 10 %. Quegl malgro las enormas staintas da las redacturas a digls redactors. Igl e betga la qualitat nunsufizianta digls noss organs c'en d'ampudientscha par que tgal, mo igl e igl antier ambiaint rumantsch c'â samido digl tutafatg, a nossas pussevladads da far tals organs statan an nigna relaziùn cugls basegns digl tains, a surtut poni mena ple concurer cun products tudestgs.

Conferenza partutgant l'ortografea sutsilvana

An conex cun la redacziùn digl nov pledari sutsilvan e vagnieu expri-mieu da difaraintas varts igl giavisch da far anqual midada an l'ortografea sutsilvana. Ign â svilupo l'ideia dad adatar quella tant sco pussevel a la scripziùn digl rumantsch grischun, par pussevlantar quattras agls Sutsilvans igl access agl lungatg da scartira cuminevel. An difaraintas discussiùns antaifer la suprastanza â quella fixo igl sequent prozeder: Igl segi da convocar egn radunanza digls Sutsilvans, an spezial da quels ca drovan igl lungatg da scartira. A caschùn da quella de egn expert preschantar igl sieus pareri an tgossa a vagnir fatgas las propostas, tge ca segi favurevel da midar. La radunanza de easser autorisada da prender dezisiùns valevlas.

Quella radunanza â gieu liac igls 6 da schaner 1993 a Ziràn. Igl expert dr. Clau Solér â preschanto egn pareri, igl qual cuntaneva strusch propostas par far midadas. Suainter egn discussiùn extendida e vagnieu dezidieu da far nignas midadas da l'ortografea sutsilvana da tema, c'ign pudessi pearder ànc que tec c'ign vegi.

Angraztgamaint

Siànd la preschainta la mia davosa perioda d'ufezi, less jou betga mancantar la caschùn d'angraztgear a tut las Renanianas ad a tut igls Renanians c'ân s'angascho pigl rumantsch durànt igl mieus tains d'ufezi. Igl engraztgamaint spezial admet jou agls cumembers da la suprastanza, surtut ear agl colavuratur Bartolome Tscharner. Da cuminanza nus e'gl reussieu da schliear anqual problem an favur da la tgossa rumantscha. Ad igl e zund impurtant, c'igls Rumantschs cultiveschan agl avagnir ear fetg bagn lur cuminanza a lur cuminevladads, me alura nus vean igl gartagear da mantaner igl noss lungatg a la nossa cultura par las generaziùns vagnaintas.

Il parsura: Martin Cantieni

RAPPORT DAL COLLAVURATUR REGIONAL

La lavur da l'animatur da linguatg sa cumpona savens da bleras singulas lavurettas ed i n'è betg adina simpel da tegnair en mira las prioritads, las lingias grondas. I dat bleras lavurs che na cumparan betg en rapports, piculezzas che paran d'esser da pitschna muntada, ma s'assumand poni avair ina tschert'influenza. Uschè pari impedind per mia lavur d'animaziun ch'jau hai da far tantas lavurs da biro, per las qualas jau na sun betg qualifitgà. Ma da l'autra vart èsi impurtant, ch'i dat in tal post en la region, ch'è pront da far lavurettas en favur dal rumantsch, uschiglio na dessi bain anqual chausa betg en rumantsch.

Scolaziun da creschids en Sutselva: Jau hai elavurà il program ed il preventiv da questa, hai fatg las publicaziuns necessarias. Er durant l'onn passà èsi stà da constatar ina schminuziun da curs, da participants. I n'era betg simpel da chattar manaders cumpetents en Sutselva ni en la Foppa ch'èn prunts da sa metter a disposiziun per la scolaziun da creschids. Il motiv sarà quel ch'ils "purtaders da cultura" or en las vischnancas èn daventads ina minoritad e che quels che restan èn surchargiads cun bleras funcziuns che sminuischan lur temp liber.

La cumissiun, installada da la Renania per la scolaziun da creschids en Sutselva n'è anc betg vegnida activada, ma quai sara il cass per il program da scolaziun da creschids per l'enviern proxim.

Scolaziun da creschids en Surselva: Jau hai remess l'uffizi d'actuar da la Scuntrada e Formaziun Surselva. Jau mez hai dà 55 lecziuns da rumantsch a Flem.

Collavuraziun cun la Casa Paterna/La Pùnt: Il decurs da l'onn passà hai jau substituì il redactur da la CP/LP durant 4 emnas.

Jau hai scrit rapports ed artitgels (76) per CP/LP ed hai fatg translaziuns (39) per questa.

Translaziuns e correcturas da traducziuns: Translaziuns per uffizis u per privats èn stadas da far paucas. Jau hai translata 6 texts pli gronds, 2 en sutsilvan ("L'istorgia da la plev da Donat", "Tres laders"), 2 en sursilvan ("En stizun", "Questiunari da Sagogn") e 2 en rg ("Tgi è l'UTP", "Questiunari da J.J. Furer").

Vinavant hai jau cumenzà da curreger l'adattaziun dal med d'emprender sutsilvan da Gieri Menzli/Georgina Schaller, tom II.

Collavuraziun cun la suprastanza da la Renania: Jau hai fatg part da tuttas 9 sesidas da la suprastanza e da la radunanza generala a Castrisch.

Collavuraziun cun cumissiuns e secziuns da la Renania: Jau hai fatg part dad

ina sesidas da la “Cuminonza romontscha da Trin” e dad in da ses arranschaments, medemamain hai jau fatg part dals arranschaments dal Ravugl Rumàntsch d’Andeer e dad ina sesida dal Comité romontsch da Flem.

Jau sun commember da la cumissiun Fatscha da nos vitgs, che ha salvà nagina seduta l’onn passà.

Ediziuns e vendita da cudeschs: Jau hai tgirà l’ediziun da las poesias ed ils raquints da Gion Battaglia e preparà l’ediziun da talas en l’idiom da Sched che cumpara questa primavaira.

Jau hai er da m’occupar da la vendita da cudeschs da la Renania.

Teater: Dapi il matg 1991 sun jau commember da la suprastanza da l’UTP e dapi il matg 1992 er da la suprastanza dal Federaziun Svizra per il Teater Popular (per tudestg Zentralverband Schweizer Volkstheater ZSV). En quests gremis represchent jau ils interes da la LR.

En mia funcziun da collavuratur hai jau frequentà las represchentaziuns da teater sin l’intschess da la Renania. E sco suprastant da l’UTP hai jau frequentà represchentaziuns en l’ulterieur intschess rumantsch.

Contacts: Il decurs da l’onn passà hai jau già contact cun tuttas vischnancas da l’intschess da la Renania, grazia al questiunari pertutgant la dumbraziun populara, elavurà da J.J. Furer. Quest contact m’ha mussà ch’i dat paucas vischnancas renanianas pli che fan adiever dal rumantsch en il rom da las pussaivladads ch’ellas avessan cun lur administraziuns per ina buna part professiunalisadas.

Rumantschaziuns: Las rumantschaziuns èn in sector da mia lavur che na stat betg sin l’emprim rang da prioritads. La rumantschaziun en Val Schons n’è betg progredida er durant l’onn passà betg. Autras rumantschaziuns hai jau strusch inizià.

Contacts cun la LR: Jau hai fatg part da bunamain tuttas sesidas da rapport (cun excepziun d’ina) e dad ina radunanza da delegads. Jau tgir stedi contact cun singulas partiziuns da la LR.

Incumbensas generalas: Sco administratur da la Renania fetsch jau era la corrispondenza per lezza. Quai ha l’avantatg da vair survista sur da las fatschentas da l’organisaziun regionala.

Il decurs da l’onn passà hai jau er già duas giadas la chaschun da far referats davart il svilup dal rumantsch. Jau beneventass da vegnir envidà dapli a talas occurrenzias che mainan mai davent da la maisa da biro or tar la gliעד.

Suprastanza

<i>Parsura</i>	Martin Cantieni, Donat
<i>Viceparsura</i>	Sep Item, Flem
<i>Actuara</i>	Vreni Caprez-Spreiter, Trin-Digg
<i>Cassier</i>	Hanspeter Meiler, Flem-Vitg
<i>AssessurAs</i>	Bernàrd Demarmels, Andeer
	Martin Gabriel, Glion
	Silvia Mark, Ziràn
	Felix Pfister, Domat
	Georgina Schaller, Donat
<i>Revisurs</i>	Gieri Pfister, Vuorz
	Gion Sutter, Maton/Cuira

RedacturAs

<i>Casa Paterna/La Pùnt</i>	Manfred Veraguth, Vuorz
<i>Calender per mintga gi</i>	Martin Fontana, Favugn (part sursilvana)
	Jacob Michael, Sagogn (part sursilvana)
<i>Dùn da Nadal</i>	Emmi Caviezel, Cuira (part sursilvana)
	Augustin Manetsch, Mustér, cunredactur (part sursilvana)
	Jacob Michael, Sagogn (part sursilvana)

Uniun rumantscha da Surmeir

La tgira digl lungatg è en pensum permanent e fascinont. Igl lungatg an general scu med da communicaziun è sottapost cuntinuadamaintg a midadas ed adattaziuns, a svilup e sentimaint. Uscheia è igl noss rumantsch er betg exclus digl trend general. Schi na lagn betg rastar antiquos, schi rastaron las discussiuns sur digl lungatg constantas er venavant.

Durant igl onn è la suprastanza dall'URS sa fatschantada an bleras sedutas digl vast pensum a favour digl noss lungatg. La prioritad ins ò mess sen la promoziun digl pled scretg per adiever quotidian. Veaple ins stò constatar tgi surtot las generaziuns pi giovnas teman da screiver igl lungatg, mutivond tgi els seian mengia pac francs ainten l'ortografia ed i mantga surtot igl scazi da plets. Sot tals aspects ò la suprastanza promovia igls sequents camps:

Sulom surmiran

Alla fegn digl onn 1991 è cumparia igl nov "Sulom surmiran" per l'amprema geda an sies vistgia nov. Mido ins ò betg angal igl vistgia, ma surtot er igl cuntign. La periodica preschantada, an sia furma scu tg'ella è neida edeida, ò catto grond sustign e bagnvuglientscha tar la populaziun da Surmeir. Igl pass riscò dalla suprastanza è sa verifitgia ed ò purto igl success giavischia. La periodica, igl "Sulom surmiran" è damai giavischia an sia furma, e nous spitgagn cun grond desideri la 2a ediziun, vot deir la 72. annada.

Pagina da Surmeir

La Pagina da Surmeir è en project tgi ò da neir tgiro ed evaluo cuntinuadamaintg. L'existenza da chel figl jamnil è d'immensa impurtanza per la tgira ed applicaziun digl lungatg. L'ediziun da tala è angal pussebla cugl grond sustign finanziel dalla Leia rumantscha, cun daners publics mess a disposiziun per la promoziun digl lungatg rumantsch. L'ediziun da chest organ caschungà all'URS gronds sforzs finanziels e l'applicaziun da meds ordinaris or digl chint current è indispensabla. Actualamaintg è la suprastanza dall'URS vedlonder dad evaluar pussebladads per optimar igls meds persunals, redacziunals, administrativs e finanziels tgi èn avantmang per saveir sierar cotras igl avigneir digl organ. Cuntinuadamaintg persequitescha la suprastanza la politica dalla pressa locala e regiunala. La redacziun vign accumpagneda permanentamaintg d'ena cumischung da redacziun.

Vocabulari surmiran

Igl vocabulari surmiran per scola e mintgade è sen buna veia e schi tot vo bagn anavant scu anfignen adaco niro el a cumpareir alla fegn digl 1995. La premaveira passada ò ena nova istanza instradada dalla suprastanza dall'URS alla regenza cantunala, e sustigneida digls deputos agl cunsegl grond e digl inspecter da scola, siero definitivmaintg la finanziaziun considerabla pigl noss vocabulari surmiran. Oz stat igl project digl totfatg ainta mang agl cantun e vign promovia scu med da scola uffizial.

Las lavours progredeschan. Faust Signorell scu redacter cumpetent ò redigia anfignen la fegn da settember 53'600 andattaziuns. An tot vign chinto cun 65'500 andattaziuns ainten la part tudestg- rumantscha. Igl redacter chinta da terminar chella labour per la fegn digl onn current. Cuntinuo vign alloura cun la part rumantsch - tudestga. Parallel on antschet las lavours da correctura tgi caschunaron ena gronda labour.

Sustigns

L'URS ò savia sustignair er chest onn divers projects ed acziuns tgi on per scopo da promover e sustignair igl noss lungatg rumantsch. Igl sustigns vignan purschias per regla tenor forza e pussebladad an furmadad ageid finanzia u cun purscheida da sustign an labour.

Administraziun

Agl biro dall'URS labouran permanent igl collaboratour regiunal, Reto Capeder. Scu impiego dalla Leia rumantscha stat el a disposiziun all'URS scu uniun affiliada alla LR per l'animaziun e coordinaziun an dumondas dalla promoziun digl lungatg.

Cun la redacziun dalla Pagina da Surmeir è incarico Peder Antona Baltermia, scu respunsabel. Igl sies pensum da labour vign chinto cun 80% labour per la PdS e 20% per igl radio rumantsch. Igl redacter vign sustignia d'ena gidantra agl computer.

Angraztgamaint

La suprastanza dall'URS angraztga cordialmaintg a tots collaboratours, incaricos, ameis e simpatisants per igl sustign demusso per igl mantignamaint dalla nossa retga ierta, igl lungatg rumantsch.

Igl parsoura: Romano Plaz

RAPPORT DIGL COLLABORATOUR REGIONAL

Cun chegl tg'ia stò render chint mintga de alla Leia rumantscha dalla mia lavour prestada è la lavour digl collaboratour regional survasevla an tots detagls. Ia sung preschaint a tottas sedutas da suprastanza e da cumischungs, mintgamai cun vusch consultativa, noua tg'ia va er la caschung da rapportar dallas mias activitads e lavours. An sedutas meinsilas a Coira vign do rapport e tracto differentas acziuns u tgossas tgi pertotgan igls collaboratours regionals.

Ediziuns

La situaziun finanziaria pi strètga sfergia er las nossas ediziuns.

L'Uniun rumantscha da Surmeir ò edia igls davos onns differentas ediziuns. Oz ègl igl mument da far ena pôssa e da reflectar. Percheigl èn cumpareidas nignas ediziuns an atgna reschia.

Tras igl collaboratour regional passan pero tottas correcturas da texts, uscheia per igl Sulom surmiran, OSL e chest onn an spezial per en codesch da geografia per la scola primara, per la restampa digls dus codeschs da scola "Ier ed oz" e "Lontan e manevol". Correcturas costan taimp ed anc eneda taimp, ma èn indispensablas per saveir sattisfar allas novas Normas surmiranas.

An collaboraziun cun la Leia rumantscha è cumparia igl Kodi, en codeschign per unfants pitschens. Displaschevlamaintg vign chesta ediziun sisteida alla fegn digl onn causa tgi la relaziun digls costs e digls abunents na stattan betg ple an relaziun l'egna cun l'otra.

Chest onn è cumparia en sulet OSL, "Pol ed igls sies ameis", an versiun surmirana da Petra Uffer. La redacziun procura Domenica Steier-Brenn, Savognin.

Sen giaveisch da blers cantadours ò la Leia rumantscha edia danovamaintg la "Guardia grischuna" originala.

Per facilitar igl amprender rumantsch aint igls curs ò la Leia rumantscha er edia "Gis da lungatg" tgi pon sarveir all'instrucziun da rumantsch ed ad en discurs pi liber.

Ediziuns privatas

An agen chint ò Peder Cadotsch edia en codeschet da poesias sot igl tetel "Anc sgolan las ronslas".

Er an atgna reschia ò l'Uniun rumantsch grischun edia en codeschet cun igl tetel: "Las giaglinas pensadras", da Luigi Malerba.

Scu terz ainten chest tschertgel lainsa numnar igls codeschs edias da ser Duri Loza: Lecziunaris A,B,C, Uraziuns I e II, Sogns-Defuncts tgi èn cumparias per part gio igl 1991. En angraztg spezial descha d'admetter a ser Duri Loza tgi ò edia a sies chint durant decennis tot igls codeschs da baselgia surmirans.

La giuventetna rumantscha ò edia igl codesch "Jo", en infurmaziun dad Aids an moda da comic, en codesch tgi ò gia en fitg bung resung. El è nia cunsino gratuitamaintg agls scholars reals, secundars e professionals. Da 4'000 exemplars èn nias vandias u regalos anfignen ossa 3'200 tocs.

Tar l'Uniun rumantscha da Surmeir vignan vandeidas er las ediziuns privatas.

Scuntrada e furmaziun

Igl program dalla Scuntrada e furmaziun Surmeir e la realisaziun da differents curs sa laschan veir. Igl program dalla Scuntrada e furmaziun Surmeir laschinsa cumpareir mintgamai an dus nomras dalla Pagina da Surmeir tgi vign reparteida igl settember mintgamai an tottas casadas digl noss intschess. Nous dastgagn constatar tg'igls curs per cumpagneia e divertimaint èn stimos ed atteiran l'attenziun digls Surmirans. Igl schaner è nia publitgia igl program d'anviern e nous dastgagn deir tg'igl noss program vegia catto buna accoglientscha. Nous vagn savia realisar ple u manc tottas acziuns preveidas, numnadamaintg:

1. Seira d'infurmaziun rg a Alvagni cun 13 part.
2. Seira d'infurmaziun rg a Sur cun 6 part.
3. Canzungettas e versets a Savognin cun 25 part.
4. Canzungettas e versets a Casti cun 13 part.
5. Cant avert a Sur cun 35 part.
6. Cant avert a Alvaschagn cun 30 part.
7. Prelecziun L.Candreia a Tinizong cun 30 part.
8. Curs per correspondents a Stierva cun 17 part.
9. 2 curs da cuschinar a Savognin cun 24 part.
10. Excursiun d'aton Beiva - Rona cun 5 part.
11. Tura da skis da 2 deis Bernina 14 part.
12. Curs d'informatica cun 9 part.

Cun igl curs d'engles na vainsa betg gia tanta schort, schibagn tgi nous vevan 33 annunztgas. Alla fegn finala vainsa stuia calar cugl curs dus seiras pi bod, causa da malsogna dalla manadra. Nous lagn cumpensar chella sperdita cun porscher en ulteriour curs. Igl curs ò li all'antschatta da schaner cun 13 participants.

Curs da lungatg

Igl davos onn èn nias realisos 12 differents curs da lungatg cun 79 participants a Savognin u a Lantsch. Pi pacs da glianga tudestga, ma daples dad oters lungatgs niron betg a facilitar l'integraziun ainten la nossa cuminanza.

Per facilitar igl discurs durant las lecziuns da rumantsch ò la Leia

rumantscha stgaffia "gis da lungatg" an tottas variaziuns. Igls participants duessan aveir la pussebladad da s'exprimer ainten la furma digl gi per survantscher la barriera dalla tema.

Igl mument vainsa en curs cun 19 dels ed egn cun 5 dels a Savognin ed egn cun 4 participants a Lantsch.

Teater

Aint igl program dalla Scuntrada e furmaziun Surmeir vainsa pudia publitgier chest onn la scuntrada d'interessos/adas per en TEATER VAL ALVRA. Sot l'iniziativa dad Ida Baselgia, Lantsch, e digl collaboratour regiunal ò gia li ena amprensa scuntrada igl davos avost a Casti. L'idea scu tala ò catto bun'accoglientscha. Ida Baselgia ò surpiglia da tschartger en reschissour ed en toc da teater. La preschantaziun è neida fixada proviso-ricamaintg per l'antschatta da zarcladour 1993. Tenor igl meini digls preschaints duessigl rastar ad interim ena gruppa da teater. La dumonda d'ena fundaziun d'en TEATER VAL ALVRA è rastada averta. Scu collaboratour regiunal vaia intimo las gruppas da teater da preschantar lour toc er an Sotses/ resp. Surses.

Cun grond plascheir vainsa dastgea tarmetter la gruppa da giuventetna da Riom-Parsonz agl sagond festival da teater a Tusang. Sot la reschia da Tona Krättli è nia giuia igl toc original rumantsch: "Gultier an fanzignas", da Tona Krättli.

Rumantschaziuns

Per chel sectour am restigl fitg pac taimp durant igl onn ed ia sa ager angal sporadicamaintg, tenor basigns u dumonda.

Cant e musica

Igl cant avert para dad esser plang plang egna dallas occurenzas las pi dumandadas. Ins ò igl basigns da sa scuntrar, ins vot sorteir dallas 4 pareis, bandunar radio e tv e star en po ansemen cun oters interessos dalla vischnanca. Cun igls cants averts vaia fatg fitg bunas experientschas or ainten las vischnancas. Ins canta, fò lungatg, ma betg an ena moda da biro, scola e dictat, mabagn liber e sainza sforz. Da prancepi vaia lia introduceir ensatge danov per reunair igls Rumantschs a scuntradas e cumpagneia. Igl intent è chel da saveir surdar chel cant avert an vischnanca. Chegl n'am è pero betg anc gartagea.

Tant scu pussebel viseta er tottas occurenzas da concerts, cant e musica dalla regiun.

Vendita da codeschs

La vendita da codeschs davent digl noss biro scu er sur igls scolasts, resp. scolars sa spleia an ena furma fitg agreabla e plaschevla ed i descha

d'angraztger a tots chels tgi s'angaschan persiva. Ainten bleras buteias surmiranas ins survign er cartas da gratulaziuns, Nadal e Bumang, scu er cartas da condolientscha. Igl davos onn vainsa vandia codeschs per radond 26'000.- fr an nossa regiun u orsoura chegl tgi è fitg plaschevel sch'ins considerescha la nossa pitschna regiun.

Translaziuns ed ulteriouras lavours da biro

Dumondas per translaziuns da tot gener passan tras la labour da biro. I vign translato u currigia statuts dallas uniuns ed instituziuns, i vignan savens texts pi curts se dalla Bassa per reclamas e prospects. I dat da translatar teaters per las uniuns e prest mintga de vigna confronto cun dumondas per l'egn u l'oter pled nov tgi pudagn clamar giu digl computer. An chel mument lessa render attent alla purscheida dalla Leia rumantscha, numnadamaintg en'ediziun tgi cumpeglia an furma da codesch l'antiera banca da datas, vot deir radond 160'000 plets, tudestg- rumantsch. Tenor las infurmaziuns dalla Leia rumantscha vign l'ediziun edeida e costa 250.- fr per toc. Fasche adiever dalla caschung, an spezial sen canzleias, administraziuns, instituziuns ma er per adiever privat.

Betg d'amblidar è la vendita da codeschs digl biro anor cun tot igls rendachints e spediziuns.

Ulteriouras lavours

Scu collaboratour regional stung ia a disposiziun er a differents mediums da massa, a gasettas, a scolas e classas dalla Bassa tgi s'interesseschan per la nossa cultura. Cun referats pi lungs pi curts amprova da sviglier l'ancligientscha per igls noss sforzs.

Damai tgi igl post da collaboratour regional e la redacziun dalla Pagina da Surmeir sa cattan sot igl madem tetg, sung ia involvo er aint igl travagl dalla gasetta. Ia substituesch igl redacter durant las sias vacanzas, screiv artetgels specifics e geid per cass da basigns.

Angal cun labour effizianta da tottas varts dalla populaziun per la tgossa ans ègl pussebel da promover e da mantigneir igl noss lungatg. Perseveranza anstagl indifferentadad ed angaschamaint anstagl cumadev-ladad duessan ans esser en impuls per igls proxims onns.

Reto Capeder, collaboratour regional

Suprastanza

Parsoura

Viceparsoura

Actuar

Cassier

Assessoura

Delegos dalla Meirana

Revisours da chint

Publicaziuns

Pagina da Surmeir

Sulom surmiran

Romano Plaz, Savognin

Remi Capeder, Casti

Gustav Sonder, Salouf

Gion Cola, Riom

Marlies Jegher, Mulegns

Anita Simeon, Lantsch

Peter A. Cott, Tinizong

Berti Farrér, Stierva

Gion Mareia Cotti, Sur

Redactours:

Peder Antona Baltermia, Savognin

Rina Steier, Savognin

Reto Capeder, Savognin

Othmar Spinass, Tinizong

Francestg Schmid, Oberengstringen

Uniun da scripturas e scripturs rumantschs

Il 1992 è stà per l'USR in onn da gronda lavur ed a medem temp er da blera satisfacziun. Duas occurrenzas èn stadas en il center da nossas activitads: d'ina vart la dieta da lavur da la fin d'avrigl a Cuira che steva sut il tema da la critica litterara; da l'otra ils segunds dis da litteratura da l'entschatta da settember a Domat cun in program vast ed intensiv enina.

Per la dieta (cun bel e bain 40 participantas e participants e tranter quels er persunas d'ordaifer noss'uniun) ha la suprastanza gì envidà tschintg referentas e referents "da la bassa" per schlargiar in pau noss agen orizont e pussibilitar in'avischinaziun pli pragmatica ad in tema ch'ha - en il decurs dals davos onns e decennis - adina puspè chaschunà conflicts e procurà per emoziuns.

Il suentermezdi dals 26 d'avrigl ans han il scriptur Dante Andrea Franzetti, Turitg, il lectorader Bernhard Heinser, Turitg, la lectura Caty Schucany, Berna, la recensenta Barbara Villiger Heilig, Turitg ed Ulrich Stadler, professor da litteratura tudestga a l'universidad da Turitg nutrids cun in vast material davart il tema e confruntads cun opticas da different gener. Las discussiuns susseguentas èn stadas alertas, feras e fritgaivlas.

Dumengia suentermezdi ha il scenziat da litteratura Clà Riatsch panoramisà il svilup e la situaziun da la critica en la Rumantschia demussond cun evidenza e clerezza il status pauc cunfortant da la critica litterara rumantscha. En la disucssiun èsi lur er sa mussà ch'il basegn da midar insatge vid questa situaziun scuntentaivla regeva l'atmosfera en sala. L'idea che l'USR pudess metter sin via in post da lectorat turnava adina puspè uschia che la suprastanza ha prendì a cor questa opziun.

La dieta ha mussà surtut duas chaussas: per l'ina la discrepanza tranter la realitad dal manaschi litterar en Svizra tudestga ed autras litteraturas cun chasas edituras che disponan d'in lectorat instituziunalisà ed ina critica litterara che furma ina part integrala dals fegliets da cultura e la realitad da la situaziun minoritara rumantscha nua che tant il lectorat sco era ina critica litterara che merita il pled èn bunamain dal tuttafatg absents. Per tut quels che braman ina litteratura rumantscha moderna è quella situaziun plitost frustranta e scuraschanta, e la resignaziun para dad esser l'unic passatemp ch'ans resta. Ma per fortuna è quai mo la mesa vardad. La viva discussiun da la dumengia suentermezdi ha numnadamain mussà ch'ins na vul betg sa cuntentar cun il status quo e che nus Rumantschas e Rumantschs interessads da litteratura pudain fin ad in tschert puntg er sezs prender en mauns la chaussa. Il post da lectorat, in stradà da la suprastanza

a partir dal 93, è in dals resultats concrets da questa dieta, in mussament che l'autoagid è savens la meglra metoda per sortir dal ghetto.

Per tgi che vuless savair dapli da nossa dieta da lavur: ella è documentada en il numer 15/1 da nossa revista.

Dals 4 als 6 da settember han gì lieu per la segunda giada ils dis da litteratura a Domat. I na sa chapescha da sasez - e na vegn er nagliur pretendì en ils statuts - che l'USR organisescha ina tala occurrenza. Ma il success dals emprims dis da litteratura dal 1990 ha stimulà la suprastanza da gughegiar ils segunds. Qua in curt retrospectiv: en il center dals dis èn er quella giada stada las prelecziuns da nossas auturas e noss auturs: quellas han dà perditga d'ina vasta producziun litterara rumantscha che tanscha da la fina e subtila ironia da la prosa curta (Rut Plouda) e l'expressiun avert'e poetica da l'abstracziun lirica (Marga Annatina Secchi), da l'umoresca che spievlescha la psicologia umana (Gion Deplazes) al raquint criminal che revelescha sper il culpant er ils tabus da nossa societad (Silvio Camenisch) e da la realitad bilingua dal temp odiern (Clo Duri Bezzola) ad emprovas d'avrir novs cuntegnns cun furmas experimentalas (Benedetto Vigne).

La concorrenza litterara La Pagina è segiramain er quella giada stada il "high light" spectacular dals dis da litteratura. Il dumber da las participantas e dals participants (24!) (tranter quel(las) er intginas persunas d'ordaiifer nossa uniun) dat perditga d'in sorprendent potenzial litterar rumantsch. Per l'USR è la concorrenza er ina pussaivladad d'emprender da conuscher e scuvrir novas vuschs. Cun la plima (pia cun il premi Term Bel) è ì quella giada Oscar Peer. Il premi spezial da promoziun ha la giuria dà a Tura Peterelli, ed il premi dal public ha survegnì Gerold Ehram. Quels trais texts vegnan publitgads en la proxima "Litteratura".

In auter puntg da culminaziun è stà l'appariziun da noss "giast da surpraisa" da dumengia avantmezdi, il scriptur e cabaretist turtgais Franz Hohler, preschentà al public sco "Francestg Chavortg". El ha legì diesch curts texts en versiun RG ed ins ha sentì: Hohler ha chapì mintga pled...

Senza il sustegn e l'engaschament nunstanclantaivel da mias consuprastantas e mes consuprastants na fiss l'organisaziun dals segunds dis da litteratura betg stada pussaivla. In grond engraziament meritan dentant er il cumin burgais e politic da Domat, l'emprim per avoir donatà ils premis, il segund per avoir mess a disposiziun gratuitamain la halla polivalenta. Na emblidar vi jau tut quels ch'han contribuì en ina moda u l'otra al gartetg dals dis: ils differents musicists ed il chor baselgia da Domat, tut las persunas ch'èn sa messas a disposiziun per ina u l'otra occurrenza, il public e betg il davos l'Acziun Rumantscha da Domat, il gremi factotic dals dis da litteratura.

Il 1992 ha l'USR salvà duas radunanzas generalas, ina ordinaria a Zernez ed in'extraordinaria a Cuira. A Zernez ha demissiunà nossa meritaivla

cassiera Giovannina Brunold suenter in decenni en uffizi. Per sia gronda prestaziun en favur da noss'uniun l'admett jau mes cordial engraziament. Sco sia successura en suprastanza ha la RG elegì cun votaziun unanima dunna Erica Lozza. Ad ella in cordial bainvegni.

La RG da Zernez ha en ultra decidì da radublar la contribuziun annuala a la "Litteratura" uschia che la redacziun po cuntinuar sia lavur e garantir l'ediziun da dus numers ad onn.

A chaschun da la radunanza extraordinaria a Cuir ha l'USR elegì si'emprima commembra d'onur, dunna Aita Stricker, ch'è stada durant passa 35 onns la cassiera da l'uniun.

Medemamain ha la RGE decidì da suspender la giuria litterara ad interim ed instaurar per ina fasa provisorica in post da lectorat. Quel duai vegnir instituzionalisà e statutà a chaschun da la RG 93.

Il 1992 ha l'USR pers cun Tista Murk in da ses pli meritaivels commembers ed amis. Nus al vegnin a tegnair en buna memorgia ed ans regurdar cun stima e plaschair da sia nunstanclantaivla vitalitad e da ses spiert avert e generus.

Publicaziuns USR:

Litteratura 14, "Svizra" (december 91)

Litteratura 15/1, "Critica" (avust 92)

Quint annual:

Quint USR

Entradas 35'755.80

Sortidas 38'233.45

Perdita 2'477.65

Quint "Litteratura" (1.7.91 - 30.6.92)

Entradas 34'010.75

Sortidas 47'333.33

Deficit 13'322.70

Per l'onn 1993 ha l'USR puspè in program vaira pulpì. L'usitada dieta da lavur ans maina quella giada a Veulden. Ils 12 e 13 da zercladur vulain nus ans entupar là per preleger e discutir noss agens texts. A la dieta plitost teoretica dal 92 suonda ussa pia la dieta pratica ch'è sa chapescha er averta a na-commembers.

En accordanza cun la radunanza generala ha la suprastanza enpli decidì d'organisar dals 3 als 5 da settember ils terzs dis da litteratura a Domat. Cunquai vulain nus garantir la cuntinuitad da quell'occurrenza, persvaddids ch'ella contribuescha a la vitalitad dal moviment litterar rumantsch.

La radunanza generala 93 ans maina questa giada sur ils cunfins dal territori stretgamain rumantsch or, numnadamain a Turitg, center dals rumantschs a la bassa e dimora da l'actuar e dal president actuals sco er da different(a)s commemb(e)r(a)s da noss'uniun.

Jeu na vi serrar quest rapport senza engraziar a tut quellas e tut quels che s'han engaschads en favur da noss'uniun. Betg il davos però a mias consuprastas e mes consuprastants per la buna collavuraziun e per il spiert collegial e simpatic ch'ha regì nossas sedutas sco er a las commemb(e)r(a)s ed als commemb(e)r(a)s per lur sustegn, lur participaziun e lur interess.

Il parsura: Flurin Spescha

Suprastanza

<i>President</i>	Flurin Spescha, Turitg
<i>Cassier*</i>	Benedetto Vigne, Turitg
<i>Actuara*</i>	Sora Florentina Camartin, Mustér
<i>Assessur(a)s</i>	Jon Nuotclà, Cuir Erica Lozza, Horw
<i>Giuria litterara</i>	sistida ad interim
<i>Redacziun "Litteratura"</i>	Mevina Puorger Pestalozzi, Turitg Vic Hendry, Schaffusa Flurin Spescha, Turitg (coordinatur)
<i>Represchentant en l'USS</i>	Clo Duri Bezzola, Oetwil am See

* Questas duas personas ston anc vegnir confermadadas en lur uffizi a chaschun da la radunanza generala 93 a Turitg.

Rapport annual 1992 da la Cuminanza rumantscha radio e televisiun

The logo for CRR (Comité romantsch radio e televisiun) consists of the letters 'CRR' in a bold, white, sans-serif font, centered within a solid black square.

Nova posiziun - incumbensa autonoma

Ultra dallas fatschentas statuarass ha la bien frequentada radunonza da commembers dils 9 da matg 1992 concludiu in revisiun totala dils statuts dalla CRR. En applicaziun dils novs statuts ha la radunonza lu era fatg las elecziuns che crodan suenter la revisiun ella cumpetenzza dalla radunonza da commembers.

La revisiun totala dils statuts dalla CRR ei stau il davos pass sin la liunga via dalla CRR viers la posiziun sco ina dallas 4 societads regiunalas che fuorman oz la Societad svizra da radio e televisiun (SSR). La CRR ei ussa in'organisaziun romontscha francada el dretg federal (concessiun dil Cussegl federal) ed els statuts dalla SSR e dalla CRR. Arisguard la emissiuns romontschas da radio e televisiun renconuschan concessiun e statuts dalla SSR la CRR expressivamein sco representanta dalla Svizra romontscha. Sco las autras treis regiuns dalla SSR ha la CRR l'incumbensa da procurar per ils programs romontschs. El sector da radio dispona la CRR d'ina unitad d'interpresa ch'ei enteifer il dretg surordinau autonoma. El sector dalla televisiun romontscha che ha ord motifs legals e tecnicos buca saviu vegnir integrada ella unitad d'interpresa dalla CRR, ha la DRS delegau alla CRR differentas incumbensas che pertuccan l'interpresa. Cheutras vegn la posiziun dalla televisiun romontscha medemamein rinforzada. Sin basa da cunvegnientschas vegnan contacts vicendeivels ed ina cooperaziun da cass tier cass era a sefar el futur cun il radio e la televisiun DRS. Ei setracta d'evitar ch'il Radio Rumantsch e las emissiuns da televisiun romontschas daventan in "insla isolada" enteifer las emissiuns dalla SSR.

Fatg legreivel - aspects essenzials

La radunonza generala dils 9 da matg 1992 ha cun l'approbaziun dalla nova posiziun giuridica e la nova structura organisatoria dalla CRR dau caschun a representants dalla SSR, dalla DRS e da societads commembras sco era ad exponents dalla veta publica da valetar ed undrar la CRR sco nova societad regiunala dalla SSR. La lavur e cooperaziun dalla CRR sils differents scalems dalla SRR han anflau renconuschientscha. Per la CRR ei quei svilup in fatg legreivel, in fatg d'impurtonza ella historia dalla CRR da gleiti 50 onns.

La nova posiziun giuridica dalla CRR ha caschunau considerablas midadas organisatorias. Duront igl entir onn da gestiun han quellas dau la tempra alla lavur dils anteriurs e dils novs organs dalla CRR. Sper il niev

Cussegl regional cun siu directori dispona la CRR ussa era d'in organ da mediaziun. La lescha federala preveda in tal per scadina dallas 4 regions linguisticas dalla SSR. Quei organ da mediaziun ha l'incumbensa da tractar reclamaziuns viers emissiuns romontschs da radio e televisiun dalla CRR. Igl organ da mediaziun dalla CRR secumpona da dr. phil. Jachen Curdin Auquint, rector dalla scola cantunala, Cuera, sco mediatur, e da lic. iur. Toni Hess, giurist, Cuera, sco suppleant dil mediatur. La Cumissiun da programs senumna ussa Cussegl dil publicum. L'incumbensa resta en principi vinavon sco tochen dacheu.

Sco societad regionala dalla SRR ha la CRR il dretg sin ina representanza en tuts organs decisivs dalla SSR (Cussegl central, Cussegl administrativ dalla SSR). Quei vala era arisguard ils gremis responsabels per ils programs, nua ch'il directur dall'unitad d'interpresa dil studio regional romontsch sa far valer ses interess.

Augment dil program - recepziun dil program da radio ella bassa

Dapi igl atun 1992 dispona il studio regional romontsch d'ina nova infrastruttura tecnica. El decuors digl onn da gestiun eis ei era stau pusseivel a realisar sur cabel la recepziun digl entir program romontsch da radio a Turitg e contuorn. En discussiun stattan ussa corrispudentas sligiazions a Berna, Sogn Gagl e Basilea.

Per l'emprema gada ha il directori dalla CRR approbau igl atun 1992 il preventiv per las emissiuns romontschas da radio e televisiun per igl onn 1993 sin fundament dils novs statuts e reglaments. Quei preventiv ch'ei vegnius approbaus il december 1992 dil Cussegl d'administraziun central dalla SSR, preveda era in credit per in ulteriur augment dallas emissiuns romontschas da radio. Quei augment cumpeglia l'introducziun d'in program romontsch dalla damaun naven dallas 06.00 - 09.00 h, pia tochen che l'emissiun "ALLEGRA" entscheiva. La Cumissiun dil Cussegl regional dalla CRR selegra ensemen cun il Studio regional romontsch ch'igl ei reussiu da contonscher in augment dil temps d'emissiun dil Radio Rumantsch per ca. 3 uras per di. Il program dalla damaun vegn realisau naven digl atun 1993. Cun ca. 10 uras va il Radio Rumantsch plaunsiu viers in radio dil di, ina mira formulada el rapport annual dalla CRR digl onn 1991.

Premi da radio e televisiun dalla CRR

Ils 7 da november 1992 ha la CRR surdau el museum retic a Cuera il premi da radio e televisiun per igl onn 1992. Il premi han obteniu "la grupp da cant fargliuns Scherrer, Trun" e "Clo Duri Bezzola, magister e scribent, Oettwil am See/Turitg". Las undrientschas han prof. dr. Arnold Spescha e prof. Chasper Pult procurau.

Il parsura: Fidel Caviezel

Directori

President

Fidel Caviezel, Cuera/Sumvitg

Vicepresident

Remo Godly, Cuera/Zernez

Commembers

Duri Bezzola, Scuol

Antonio Riva, Berna

Martin Quinter, Mustér

Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa

Conferenza annuala 1991

Il 23 november 1991 ha gnü lö a San Galla per l'ultima jada la conferenza annuala suot la bachetta da Toni Cantieni, president da la Lia Rumantscha e "padrin" da l'URB. In quella seduta es gnüda fundada noss'uniun, davo cha la radunanza da delegiats da la Lia Rumantscha a Laax avaiva decis da müdar ils statüts da la LR per cha l'URB possa dvantar società affiliada. Ils participants han approvà ils statüts da l'URB, elet ils commembers da la prüma suprastanza ed acceptà il program da lavur per l'on 1992. Quel prevezzaiva ils puncts seguaints:

- Petiziun per pudair retschaiver tuot las emischiuns dal radio rumantsch illa Bassa
- Promouwer il movimaint per il rumantsch grischun
- contactar las associaziuns da l'URB illas differentas regiuns.

Petiziun per pudair retschaiver las emischiuns dal radio rumantsch illa Bassa

Infra cuort temp ha l'URB pudü ramassar passa 800 suottascripziuns chi sun gnüdas inoltradas a cusglier federal Adolf Ogi. Quel ha respus fich amiaivelmaing dschand ch'el haja plain'incletta per ils giavüschs da no Rumantschs. El scriva chi darà però be la pussibilità da derasar ils programs dal radio rumantsch tras las raits da cabel causa cha l'erecziun d'üna ulteriura chadaina dad emettuors dad uondas ultracuortas (UKW) o l'adöver dals vegls emettuors dad uondas medias saja bler massa char, e chi nu detta neir pü avuonda frequenzas d'emischiun libras. La nouva ledscha da radio e televisiun prescriba nempe ch la PTT maina tuot ils programs da radio da la SSR (Società svizra da radiodiffusiun) - dimena eir quels da la CRR - fin pro las raits da cabel.

Grazcha a la gronda lavur preparatoria a favur da la CRR prestada tras seis president dr. Fidel Caviezel, l'iniziativa persunala da Chasper Stupan (directur dal studio regional da la CRR), e la buna vöglija dal directur da la Rediffusion, R. Kübler, pon ils abbonents da la Rediffusion Turich retschaiver davent da chaland'october 1992 l'inter program da radio da la CRR sur la frequenza 96.0 MHz.

Per l'on 1993 esa previs da far ils pass necessaris per pudair derasar il program dal radio rumantsch eir illas raits da cabel in otras citads svizras.

Rumantsch grischun

La suprastanzas da l'URB ha tut contact cun cusglier guvernativ Joachim Caluori e dumandà ch'el procura cha eir l'opiniun dals Rumantschs da la Bassa vegna resguardada pro la perscrutaziun dal chantun Grischun sur dal rumantsch grischun. Joachim Caluori ha lura impromiss in scrit cha l'opiniun da l'URB vegna resguardada pro las decisiuns, eir schi'd es previs da dumandar be ils Rumantschs chi vivan in Grischun.

Ün parti politic ha lura publichà illa pressa sia satisfacziun sur da la decisiun da la regenza grischuna cha be ils Rumantschs chi vivan in Grischun dèssan gnir dumandats sur dal rumantsch grischun. Sün quai ha la suprastanza da l'URB reagi cun ün artichel in tuottas gasettas grischunas (rumantschas e tudais-chas) declarond ch'ella chatta deplorabel cha güsta il parti chi ha ramassà eir illa Bassa suottascripziuns cunter l'adöver dal rumantsch grischun vögla uossa excluder da la perscrutaziun ils 30 % Rumantschs chi stan giò la Bassa.

Pro differents arrandschamaints culturals ha l'URB scumparti ils prospects d'informaziun da la LR sur dal rumantsch grischun.

Contacts cun las associaziuns da l'URB

L'organ da contact cun las associaziuns da l'URB es il "Fögliet" publichà tras la Lia Rumantscha. Quel less far attent sün arrandschamaints giò la Bassa, rapportar sur da las radunanzas da l'URB e las decisiuns las pü importantas da la Lia Rumantscha.

Ils contacts individuals tanter commembers da la suprastanza e las differentas associaziuns nu sun amo stats fich intensivs causa mancanza da temp. Id es però previs dad organisar ils 13 marz 1993 üna dieta a Seengen sper il lai da Hallwyl sur dal tema "Identità rumantscha illa Bassa?".

Il parsura: Gian Guolf Bardola

Suprastanza

President

Gian Guolf Bardola, Thalwil/ZH

Vicepresidenta

Cilgia Vital, Goldach/SG

Assessurs

Clau Derungs, Malters/LU

Sigisbert Lutz, Berna/BE

Jachen Sarott, Chesalles-sur-Moudon/VD

Cuminanza mussadras rumantschas

L'an scuors es sto in prüma lingia suot l'insaina da la votaziun dals 17 meg, chi vaiva da decider davart la revisiun totela da la lescha da scoulina.

In quel connex ho que vulieu granda lavur preparativa, artichels infurmativs, correspundenza, fögls d'infurmaziun e placats cha vains realiso insembel culla secziun tudas-cha da mussedras.

Als 10 avrigl eiran aviertas las portas da tuot nossas scoulinas grischnas, per cha la populaziun possa gnir a der ün tschüt in nossa lavur.

Il resultat da la votaziun: 38'674 schi cunter 5'922 na es sto per nus ün grand surleivg. El ho musso cha nossa lavur vain predscheda, que chi do curaschi e persvasiun per cuntinuer.

Quist success vainsa alura eir celebri. Als 23 settember, zieva la radunanza generela a Cuira, ans vainsa miss in viedi per Brienz. Quist viedi es gnieu cumbino per ir a visiter üna fabrica da mobiglia da scoulina. Que es l'unica chi exista in Svizra. Per nus es que sto instructiv da vair cu cha la mobiglia vain fatta, ma eir da savair, quaut important cha que es cha la mobiglia correspuonda a l'anatomia da l'iffaunt ed our da che materiels ch'ella vain fatta. Que chi plescha nu fo nempe adüna il servezzan.

Brienz es eir cuntschaint per sia scoula d'intagliar, perque vainsa profito dad ir a guardar eir quella.

Uschè es noss viedi sto ün bel evenimaint, instructiv e cumbino cunuras in allegra cumpagnia.

Finelmaing es pront il cudesch da "chanzuns e versets", cha la Lia rumantscha edescha.

La redacziun ho gieu la gruppa da lavur da la Cumünanza Mussadras Rumantschas, las illustraziuns e la grafica sun da Constanza Filli Villiger.

Ils cudeschs in puter e sursilvan vessan da cumparair dal 1993, quel in vallader seguero pü tard.

Las scoulinas rumauntschas haun eir quist an grandas difficulteds da chatter mussedras diplomedas, quellas chi sortan dal seminar nu bastan per occuper las plazzas vacantas.

Als 11/12 settember ho gieu lö giò Turitg il prüm congress da magistras e magisters. Il tema es sto quel cu ch'ün ho dad instruir ils iffaunts dad hoz chi creschan sü in ün ambiaint da famiglia e societad cumplettamaing different da quel d'üna vouta.

L'an scuors ho mano bgeras müdedas, positivas e da quellas main agreablas. Nus vulains però guardar i'l avegnir cun optimissem e bun curaschi.

Grazcha fich a minchün chi sustegna la lavur da la CMR.

Suprastanza

Presidenta

Vicepresidenta

Actuara

Chaschier

Assessura

Revisuras da quint

Mirta Hartmann, Silvaplauna

Alice Ardüser, Flem-Vitg

Sora Florentina Camartin, Mustér

Daniel Manzoni, Segl

Barbara Rupp, Laax

Sora Veronica Albin, Glion

Mirta Lombris, Alvagni-vischnanca